Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера деиз ★ ШИНАРА, 20 СЕНТЯБРЬ, 1988 ШУ. ★ № 113 (7616). ★ Мах 3 кеп.

М. С. Горбачев Москве цIавар

КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев Красноярскера Москве цIа ва араваьлар.

Аэродроме из накъаваькхар КПСС Красноярски крайкома хьалхарча секретара О. С. Шепина, Красноярски крайисполкома председателя В. И. Сергиенкос, парте крайкома бюро членаша, общественноста викалаша.

16 сентябре М. С. Горбачев Москве хьакхаьчар.

(ТАСС).

ПАРТЕ ИДЕЯШ-ДУККХАЧА НАХАГА

Политически просвещение цIагIа укх деношка хилар республика идеологически актива совещани, цига хьежар «Къахьегамхой политически экономически система эргаяккхарах бола» КПСС ЦК соцам кхоачашбеш Ульяновски область партийни органий балхах бола КПСС ЦК соцам миштa кхоачашбу.

Совещане дийцар XIX Ерригсоюзни партийни конференце материалаш массе а оагIорахьара Iомаярца, социалистически демократи кIоаргьярца, гласность дегIайоалаярца, радикальни экономически реформа идеологически Iалашъярца, социально - экономически духовни дегIаухилга юхаувзара механизм хьадда дIаякхарца дувзаденна дешаш. Партийни комитетийн организацейн секретараша, идеологически балха хьакъехьарча цар заместителаша, кулгалдеча советски, профсоюзни, комсомольски, боахама болхлошта еннай марксистско-ленински дешара школашкеи семинарашкеи занятеш вIашtIехьъяхараи дIаяхьаран йола практически рекомендацеш.

Совещане балха юкъе дакъа а лаьцар, къамаьл а дир КПСС обкома секретара С. М. Бекова.

ПРОПАГАНДИСТИЙ СЛЕТ

«Грознефть» объединене парткома актови зале хилар партийни, комсомольски, производственно - экономически дешара пропагандистий слет. КПСС XIX Ерригсоюзни конференце дIадехарашка хьежка идеологически болхлошта хьалхашка латтача советски, профсоюзни, комсомольски, боахама болхлошта еннай марксистско-ленински дешара школашкеи семинарашкеи занятеш вIашtIехьъяхараи дIаяхьаран йола практически рекомендацеш.

Совещане балха юкъе дакъа а лаьцар, къамаьл а дир КПСС обкома секретара С. М. Бекова.

Яхьа дневник

Лаьрхlар кхоачашду

Нохч-ГIалГIай энергетикаш оарцагIдаькхаIан замалахь болх бара кийчо еш ба. Кертерчеи гIонна йолчеи оборудова и е н а ремонт яра балхаш укхаза чакхдоахар «Грознергоремонт» яхача предприяте подрядни хьисапе къахьега организацеш я. Царех цаI — «Южэнерготеплоизоляция» яха участок.

Карарча шера планаш ханал хьалха кхоачашъяра тIехьа шерра социалистически яхь йоаржаяь кхачбегаш йола цун коллектив 19 сентябре дерригача технико - экономически хьокхамегIа нйс бетта заданех лоархIаяьй. Къаьстта дукха балхаш даьд . цо ТЭЦ-2 латтача котлоагрегаташта, материалаштеи электроэнергенеи кхом беча. Дика яьча изоляце новкъостал ду дукха электроэнерги кхое.

Хьинаре къахьегарца белгалбаьнпаб укхаза болхлой Дедшиева Зинаида, Джабарова Нурайшат, Улубаева Маликат, Гаирбекова Малика, Савченко Нина, Литвинова Галина, кхыбараш. Шоай дийнахьара заданеш 120—130 процент кхоачашъю цар.

Деша дай бац

«Деррига кхоачамбоацараш дIадоахаргда, гIулакх тоадергда» яхаш дош тийннача хьакимашта юкъе конкурс кхайкайича Гудермески бувзама узла кулгалхо С. Стародубцев хьалха латтарий мугIарашка хургволга цхьаккха шеко яц. Дукха шераш да цо из оамал Iомаяь. «ГIалат даьннад, кхоачамбоацар нийсдалийтад, дале а, коллективо из бакъахьа кхетадаьд, гIулакх тоадергда, — иштта дIадерзаду цо моллагIа гIулакх. тIаккха ше аьнначох вицлу. Бакъда цаI да С. Стародубцев вищ ца луш: болх ца беш латтача телефонех доагIар нахагара хан-хананахьа дIадехар.

Боккха аьттув беннаб С. Стародубцевеи цо кулгалдеча коллективои Гудермесе бахача наха. ХIанз кхычар къайленаш йовзара е пенех Iургаш дахa, е чIега Iургах укхьежа, почтера письмош удаде, къамаьл дIаязду аппаратура увттае езац цар. Кхоачам ба телефона трубка хьанйцача. Цу минута цу чура хьахоз безамо кер боагабаьча зIамигача сага лоткъамаш, базарагIа яхачара Тамилас енача шеррача ассортиментахи моттигерча универмаге импортни кога гIирс барахи дола хоамаш. МассагIа да уж...

ЦIенкашtта аьлча, Iалальмате во ба районе телефонни бувзам. Городе а юрташка а бахача наха, цу гIулакха раьза боацаш, дуккхача инстанцешка каьхаташ язду, леткъ. С. Стародубцев ший деша да ца хилар хьахьокхаш да кхыдола массал а. Шу хьалха радио чуйиллай СПТУ-24 здане чу, цхьабакъда, цо «Тит1» оалаш хьахезадаь укхазарча е хьехархошта а, е дешархошта а. Кхо шу да Азамат-Юрта бахача цхьаболча наьха цIеношка телефонаш латта. Цкъаь цкъа болх беш хиннаяц уж.

Яхьа дневник

КПСС ОБКОМЕ

16 сентябре хиннача ший заседане КПСС обкома бюро хьежар цхьаболча гIулаккерча наха къахьегамхой заявленешка хьожилген хьашташ кхоачаш делген теркал ца деш а формально - бюрократически а гIулакхаш леладеш хиларах долча дешага.

Укх шера 5 сентябре КПСС обкомага леткъар нн. М. Н. Харитоноваи А. Тазабаеви советски боахамийн органий цхьаболча болхлоша шоаш законагIа дIадехараш цхьаккха бахьан а доацаш кхоачашде тигац, кегар лелабу, бе-башха ца хеташ, тесса гIулакх лоаттаду, аьнна.

Техкача гучадаьлар, цамогаш йолча, къаеннача, воIи мари венначул тIехьагIа шин цIенах латтача квартире яхача, гIишлош еча организаце болх беш лозярах бIаргий са дайнача, шийга хьажа саг эшаш йолча М. Н. Харитоновас Архангельски областера ше хьавийха воI ший квартире вахаргволаш дIаязве аьнна дийха хилар. Из дош нйца Харитонова тIанха хиннай леррагIа ма йоагIара «Чеченингушстрой» объединене ЖКК № 4 йолча домоуправлене начальника Л. Л. Муртазовна, Заводской РОВД паспортни стола начальника Н. П. Баринована, «Чеченингушстрой» объединене ЖКК начальника Б. С. Евлоевна, Заводской райисполкома председателя заместителя Г. Д. Санькона, хIаьта иштта «Чеченингушстрой» объединене жилищно-бытовой комиссе председателя А. Мамышевна. Из деш н. Харитоновай воIи цун сесаги раьза хиннаб из квартира карайолча объединене балха отта, бакъда цар балха отта йиш хиннаяц прописка ца хилар бахьан долаш. Лакхехьа бийцача гIулаккерча наха кхетадаьдац прописка вIалла йинза яргйоацаш хилар, из е бокъо хилар, царех цхьанне а вIалла тIеркал баьбац ХаритоновгIар дезал, цар законагIа доагIаш дIадехар кхоачашдара новкъостал де гIертабац.

КПСС ОБКОМЕ

Иштта формально - бюрократически гIулакх леладаьд КСМ-1 гIулакхерча наха а кхо эзар кирпишк язъе аьнна «Грознефтехимремстрой» треста болхлочо А. Тазабаева еннача заявлене хьакъехьа а. Треста директора Г. Б. Юркова язъяь ходатайство цунга йоллаше а кирпишкаш яла бокъо луш заявлене тIа хьунторгови база директора П. Н. Шульгас. Заводской райисполкома отдела заведующе В. М. Айрапетяна кулгаш яздаь доллаше а цхьаккха бахьан доацаш шин бетта йолча хана кирпишкаш элийтаяц КСМ-1 кирпишкаш дIахецара волча инженера А. С. Греченкос. Парте обком цу гIулаккашка хьежачул тIехьагIа маре кхоачашданзар нн. М. Харитоновайи А. Тазабаевеи дехараш.

Къахьегамхой заявленешка формальни хьажара йолча харцъяьннача методех дIахо а пайда эцаш, исполкомий, паччахьалкхен учрежденейи предприятейи болхлоша чIоагIало лувц тайп-тайпарча инструкцешца, граждани дешаш къоастаде а тигац. Масала, лакхерча этажашкара квартираш лифташ йоацача цIеношка лохерча этажашкарчарца хувца яхаш Сийлахь - бокхача Даймехка тIема нивалидаша г. Грозне халкъа депутатий исполкомашка ду дехараш кхоачаш ца деш дус.

Цу факташа тешал ду цхьайолча учрежденешкеи организацешкеи йоагIаш йола исполнительски дисциплина ца хилара, граждани шоай дешай хьакъехьа тIаэцара система вIашtIехьа ца яккхара, формализми, дог доацаш хулгеи котдувлаш хилара. тIабаха посетителаш теркал ца беш, царца эздий гIулацх ца лоацаш, царца Iимерза боацаш, царца дегала болаш моттигаш я.

Уж дийца кхоачамбоацараш XIX Ерригсоюзни партийни конференце решенеш, «Бюрократизмацарча къовсамах йола» резолюци кхоачашъяра тIаберзабаь бола организаторскии политически болх ледара бу, бюрократизмаца, гIожача администрированеца, къахьегамхошта эшараши цар хеттараши теркал ца деш хиларца лерргIеи машар хургбоацаши къовсам лоаттабара перестройкас луча таронех бизза пайда эцац.

КПСС обкома бюрос «Чеченингушстрой», «Грознефть» производственни объединеней парткомашта, Заводской райисполкомеи гIишлон материалий № 1 йолча комбинатеи юхьанцарча парторганизацешта тIадиллад укх соцам тIа бувцача гIулакхерча наьха нийса доаца гIулакхаш дувца, цар хьакъехьа принципиальни партийни доагIар де, а.

КПСС члена, НГIАССР Министрий Совета председателя М. А. Керимовна тIадиллад министерствашка, ведомствашка, моттигерча Советий исполкомашка гражданий письмошкеи заявленешкеи хьажара хьакъехьарча балха кIоаргга анализ е, цу дешай хьакъехьара КПСС XIX Ерригсоюзни конференце решенеш дувцилга йоаццаш кхоачашъелга Iалашде.

Парте горкомаш, райкомаш декхарийла я граждани письмошкеи заявленешкеи шоай ханнахьа а объективни а хьажара бола ерригача кулгалдеча кадрай бехкгокхам лакхбе, дегала хилара, сонтала, кегар лелабара, нах ца лоархIаш хилара гIулакхаш хаьдда дIадаха.

Массови информаце средстваша могадаьд гIулакхерча наьха оагIонгахьара дегала, гIожа, кхыдола негативни гIулакхаш гучадаха а дуккхача наха дувцаргдолаш дIадовзийта а. Царех обществона хетар хьаде, цу хьакъехьа тIаийцар бахана наха довзийта.

Дийцад 1987 шера 10-ча сентябре арабаьнна «республике социалистически доалахье лораелга Iалашдаран къахьеганза йоаха доходаш ярца къовсам лоаттабаран, 1987 — 1990 шш. йолча экономико - правови программах» бола КПСС обкома бюро, НIАССР Лакхехьарча Совета Президиумеи Министрий Советен соцам кхоачашбара республика агропромо, торговлен, просвещене а унахцIено лораяра а министерстваша даьчох дола дош.

Белгалдаькхад, агропрома предприятешка а йийцача министерствашка а беча цу балха боарам парте XXVII съездои XIX партконференцеи оттадаьча декхарашка хьежка ца хилар. Проверко хьа ма хьоккхара, цу отраслешка хьалха а санна моттигаш нийслу социалистически доалахье лораелга Iалашдеча цIенхаштта кхоачамбоацараш дувлийташ, финансови дисциплина гIожа телхаеш, законагIа доацаш ахчан средсташ дIаухийташ, къоалаш деш.

ХIама яккхара тIера хиларца лоаттабеча къовсаме эсала пайда нйбу халкъа боахаме чакхйоаккхача радикальни экономически реформа, вай общества вахара ерригача оагIонашта еча демократизаце, гласность политика совленех. Цу ведомствай партийни комитеташеи боахама кулгалдеча бизза боараме теркам тIаозаш къахьегама коллективашкеи нах бахача моттигашкеи беча кхетама, профилактически балха, Iалашдаш социалистически доалахье лораеча даькъе къахьегамхой хьинар айделга. Из бахьан долаш моттигашкарча гIулакхий хьала массе а оагIорахьара анализ ярца цкъазза чIоагIдаш чакхдоахаш дола гIулакхаш, хIаьта къоалаш даран боахамзленни наькъаш дIакъовлара йолаш йолча таронех пайда нийбац.

Эггара дукхагIа производительни доаца довраш хулга нийсдалийтад Грозненски, Шелковски, Наурски, иштта цхьайолча кхыча районашка.

Эсала лаьгIлуш да кагий къоалаш делга. ХIаьта долчча бесса аьлча къоалаш дераш хьагучабоахараш предприятей администрацин общественни формированеши а йоацаш, чурча гIулакхий органаш я. Агропрома цхьаь цхьан предприяте юкъейоалаяьяь къоалаш дарах коллективни бехктокхам хилара принцип. Практически шийна матовва битаб тIахьожамаревизионни болх, телхаю ревизеши проверкаши яра ханаш, лоха я цар результативность. ХIанз а тIехь нийслуш я материально-бехктокхамеча балхаш тIа шоашта болча пайдана харц гIулакхаш хьалха леладаь нах увттабеш йола моттигаш.

Къоалаш дарца, боахамзлеи гIулакхаш гучадувларца лоаттабу къовсам чIоагIбара дешашта кертера теркам тIаозаш яц НГIАССР Министрий Совет, парте дукхха горкомаш райкомаш, юхьанцара парторганизацеш. Хоалучча тайпара гIулакх бокъалгахьа даькхадац къоалаш дарца къовсам лоаттабеш правоохранительни органаша беча балха тIа а. 1987 шера 10-ча сентябре арабаьнна КПСС обкома бюро, НГIАССР Лакхехьарча Совета Президиумен Министрий Советеи соцам кхоачашбар хила боагIача боараме ца хилар белгал а

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

Нохч - ГIалГIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума аргIанарча заседане дийцад поездаш дIа-са лелара кхерамзле Iалашъяра. Грозный станце цIи ялара кхерамзлен гонахьара средаи лораяра дола законодательство телхадарах дола дош.

Цу деша хьакъехьа тIаийцача соцам тIа Къулбаседа-Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене, «Грознефтеоргсинтез» яхача производственни отделене кулгалхой теркам тIаэзаб поездаш дIа-са лелара кхерамзле Iалашъяра. Грозный станце цIи ялара кхерамзлен гонахьара средаи лораяра дола законодательство кхоачашдеча долаш долча кхоачамбоацарашта.

Мехкдаьтта продукташ Iо ахийтарах станце территоре тIарча лаьтта чуденнад мазут, из бахьан долаш дукхха наькъаш аварийни хьалага кхоачадаьд. Станце дерригача дIоахала ограниченеш оттаяьй сухала, хIаьта гетара Iаткъаш да из маневрови сухала а Грозненски машиннаькъа узла берригача балха а.

Iо ахийта мехкдаьттапродукташ йоькъа а луш Iи хьалъухаш хиларо гонахьара сфера бIехъяра хьаст а хинна дIаоттаяьй станце территори.

Долаш долча технически хьалех пайда нйбац. мазутни мехкдаьттапродукташи чудувтIара пистернаш дикагIа кийчъяра хьакъехьа дола дукхха а приказаш кхоачашдеш дац, дукха пистернаш хьалу промывочно-прапарочни станце гIолла чакх а ца йоахаш, хIаьта иштта еха а хул уж, цудухьа станце хьаарайоах яьнна ухаш а йолаш.

Дуккхача шерашка наькъа дистанци боагIача боарамагIа Iалашъеш яц машиннаькъаш тоадара эшаш йолча материалашца, оборудованецеи механизмащцеи.

Халкъа депутатий Грозненски городской, Октябрьски Заводскойи районни Советаша машиннаькъа узлан «Грознефтеоргсинтез» яхача объединенеи кулгалхошкара доагIгIача тайпара хьадехац Грозный станце поездаш дIа-са лелара кхерамзле Iалашъяра, цIи ялара кхерамзлен гонахьара средаи лораяра законодательствос дIадехараш кхоачашделга.

Лакхехьарча Совета Президиумо КъулбаседаКавказски машиннаькъа Грозненски отделеи (нов. Спиридонова А. Я.), «Грознефтеоргсинтез» яха производственни объединени (нов. Гречко В. П.) декхарийла яьй Грозный станце поездаш дIа-са лелара кхерамзле, цIи ялара кхерамзлен гонахьара средаи лораелга Iалашдеи дола кхы тIа эша гулакхаIш белгалдахеи чакхдахеи, цу гIулакха эшаш мел йола финансови а материальни а ресурсаш лаха.

Iалам лорадара НГIАССР Паччахьалкхен комитета, халкъа депутатий Грозненски городской. Октябрьскии Заводскойи районни Советий исполкомашта хьалхадаьккхад поездаш дIа-са лелара кхерамзле, цIи ялара кхерамзлен гонахьара средаи лораелга Iалашдеи дола кхы тIа эша гулакхаIш белгалдахеи чакхдахеи, цу гIулакха эшаш мел йола финансови а материальни а ресурсаш лаха.

Iалам лорадара НГIАССР Паччахьалкхен комитета, халкъа депутатий Грозненски городской. Октябрьскии Заводскойи районни Советий исполкомашта хьалхадаьккхад поездаш дIа-са лелара кхерамзле, цIи ялара кхерамзлен гонахьара средаи лораяра дола законодательство телхадарах дола дош.

Лакхехьарча Совета президиумо иштта дийцад «Кхачан программа кхоачашъяра Ачхой - Мартановски района халкъа депутатий Совето беча балхах» дола дош а.

Белгалдаькхад, юрта боахама продукташ кийчъяра а уж паччахьалкхенга йохкара а планаш кхоачашъяра юрта къахьегамхой оарцагIбахара районе белггаларз болх белга. Совхозий боахама гIулакхаш кIоаргагIа тахка а царна анализ е а яьнай халкъа депутатий Советаш, лаьттах, юртбоахама техникаш, минеральни удобренех, иштта кхы дIахо долчох эффективнегIа пайда нийбара тIехьара тIахьожам чIоагIбаьб. Кхачан программа кхоачашъеш паччахьалкхенга дулх дохкара 1987 шера план 107 процент, шура — 104 процент., баьцадараш — 103 процент, сом — 106 процент кхоачашъяьй совхозаша. Толаме кхоачашъяьй паччахьалкхенга хьайбай продукци йохкара карарча шера ялх бетта планаш.

Района совхозашка тIа-тIа шерргIа юкъейоалаеш латт болх вIашtIехьбаккхареи цох мах телареи керда формаш — бригаднии аренднии подрядаш.

Цунца цхьана района халкъа депутатий Советаша, цар исполнительни комитеташа лоархIаме кхоачамбоацараш нийсдалийтад Кхачан программа кхоачашъяра тIехьа тIахьожам лоаттабеча. Районе хIанз а эсала къестаду кхайи фермайи продуктивность, бацадаарий культурай хьувкъам лакхбарца дувзаденна дола дешаш. Район бIарча хьанйцача цIи шера вIашtта кхоачашъеш яц паччахьалкхенга ялат, шекара свеклаш йохкара планаш.

Халкъа депутатий Советаша, боахама организацеша де доагIаш дола гIулаккаш дац дезала, бригадни, арендни подряд дегIаккувлара а шера дIа-са йоаржаяра а, е йоагIгIача тайпара йоакхо а яц наьха доалахьара гIонна дола боахамаш дегIаккувлара.

Района халкъа депутатий Советашкара, цар исполнительни комитеташкара Лакхехьарча Совета Президиумо дIадийхад Кхачан программо белгалдаьха декхараш кхсачашдара тIехьа чIоагIга тIахьожам лоаттабелга Iалашдар.

Президиума заседане дийцар граждани письмошкеи лоткъамашкеи хьажара беча балхах халкъа депутатий Веденски районни Советаи исполкомо яьча отчетага.

Лакхехьарча Совета Президиумо дийцар Надтеречни района «Халкъа депутатий Совето беча сессионни балхах» дола дош. хIаьта иштта дийца а дийца, тIанйцар цхьадолча кхыча дешаех дола соцамаш.

Шура лаьгIъеннай

Сунженски района цIеча Эскара цIерагIча колхоза номер 1 йолча шурий-товарни ферма коллективо карарча шера хIара бетта планаш кхоачашъяьй. Боахаме толашагIчарех цаI я из.

— БIубенна къахьег, план деррингача хьокхамех кхоачашъяьй оаха, — дувц ферма заведующе Хадзиев Хьусена.

Хадзиев Хьусен — къона кулгалхо ва. ШоллагIа шу да из цу ферма заведующи вола. Ший болх дика Iомабаьб цо хIанзле. Хьалха зоотехник хиннав из. Заочни юртбоахама институте деша вагIа. Къонача кулгалхочо дукха уйлаш ю. ХIара беттача Iаттагара 3000 килограмм шура яккхаяь тIахьех цо коллектив.

— Тха коллективо хьадда мероприятеш вIашtIехьъяьхай интенсивни технологи балха юкъейоалаяра, хьайбай фу эргадаккхара, арендни хьисапе къахьегара, — аьлар Хь. Хадзиева.

Бакъдар аьлча, мероприятеш ца тоъаш хIама дацар хьалха а. Срокаш уввтайора, бехктокхаме нах белгал боахар. ХIама хилацар. Арендни подряд юкъейоалае езалга кхетадир Хадзиева.

— Кердача хьалашка болх беш, хьайбаш леладераша теркам тIаэзар шура дукхагIа яккхара, дIадодар кIезигдара, — аьлар дояркас Фаргиева Золовбанас. — ХIанз алапи лакхденнад. Доярнаша 300—350 сом эц беттa. Нагахьа санна шу чакхдоалаш планал совгIа продукци яккха вIашtIехьдоале, цунах хьадоагIача ахчах 70 процент дар а тха хургда. Дика къахьег са нешаша республика заслуженни хьайбаш леладечо Мишиева Яхас, къахьегама Сийлен шин ордена кавалера Сосина Клавдияс. Сухорукова Верас. Аз санна цар а хIара кхоабача Iаттагара 2150 совгIа килограмм шура яькхай.

Дукха хувцамаш хиннад № 1 йолча шурий - товарни ферме. Укхаза берriга болх тIаберзабаьб бухсоццаш хьахулачун боарам лакхбара.

— Бакъда, дукха проблемаш я тха, — аьлар Х. Хадзиева. — Тха ферме хайра механизаци яц. Дукха болх бу оаха кулгашца.

Тха дояркашта дага йоал молокопровод. корморaздатчикаш. Телятникаша, дояркаша дукха ахча нйду. Мел къахьег цар! Массехк тонн доакъар дIалу хьайбашта дийнахьа.

Дика къахьег телятницаша. Iасилгашта тIакхета дозал 480 грамм да, план 350 грамм йолаш.

ХIаьта а цхьа хIама да кхерам дег чу боссабеш. Шура яккхара гIулакх лохдалара тенденци белгалйоалаш латт ферме. Колхоза специалисташа пайда ийцанзар ахкаx. Баьццарча доакъарца хайра Iалашо йинзар. Цудухьа хIара кхоабача Iаттагара 6—7 килограмм шура мара яккхаи укхаза укх деношка.

— Шура мичара йоагIа, доакъар ца хилча, — леткъ дояркаш. — Хьажал, малагIча хьалашка оаха болх бу. Бытовкаш, душевой яц. Iагьна дац. Ферма корпусашта ремонташ йолаьяьц.

—Iа дагадехача хьоцар тох са дегIах, — аьлар Хадзинева.—Тоае езаш я корпусаш, хьайнаш, тхов, наIараш, кораш. Кхераш да тхо тхоаи экспериментах пайда ца балар.

А. КОЛЕСНИКОВ,
«Знамя труда» газета корреспондент.

Хьувкъам-88

«ШАЛИНСКИЙ» СОВХОЗЕРА ХОАМАШ

Шалински района «Шалинский» совхозе чуэца йолаяьй шекара свеклаш. Хьувкъам дика ба. План 215 центнер йолаш, хIара гектара тIара 350—360 центнер продукци чуэц укхазарча кхаш леладераша. Кхы а дикагIа хьокхамаш да С. Энтласовасн М. Бакаловаси кулгалдеча звеношка.

Хьинаре къахьегарца белгалбаьнпаб свеклаш чуэцача механизатораш И. Абдурахманов, И. Хизриев, А. Абзотов, кхыбараш. Шоай дехкараш 130—140 процент кхоачашду цар.

Свеклаш чуэца болх беш я ворхI свеклоподъемники пхиъ погрузчики. ЦаI да садуаш: ма эшша техника яц болх беш.

— Кхы де хIама доацаш юхакъувл оаха балхаш, — йоах совхоза керттерча агронома С. Хасбулатова. — Хьаяьха свеклаш дIакхухьа транспорт тоъаш яц. Цудухьа «мерза совлаш» лаьттагIа даьхкача бакъахьа да.

ТIакккха толхаргдац уж.

Теркал ца деш дитадац из дош совхозе. ХIанзчул тIехьагIа боахамера хIара автомашина, из моллагIча объекте болх беш яле а, дийнахьа свеклаш нйца цаI е шиъ рейс е езаш я. Массаболча водителаша Iалаьмате нийса кхетадаьд из гIулакх. Бакъахьа хетар шаьлахошта свеклаш чуэца нийсъенна халонаш дIаяхара республика Госагропрома техникаца новкъостал доре. ТIакккха хьувкъам бизза чуэцаргбар укхазарча кхаш леладераша.

* * *

Свеклаши хьажIаши цхьан ханна кхоач. Цудухьа уж чуэцара ханаш а цхьатарра я. «Шалинский» совхозе хьажкIаш дIайийнаб 946 гектара тIа. Царех 520 гектара тIа яраш хьекха яьннаб. Хьинаре къахьег хьажкIаш чуэцача комбайнераша Х. Орцуева, И. Сайдулаева, М. Акмурзаева, Я. Абдулаева. Дийнахьара шоай нормаш 120—140 процент кхоачашъю цар.

Укхаза а кIезига новкъарленаш йиц транспорт тоъаш ца хиларо. ДуккхагIолча водителаша са ца лоIаш, нормаш тIехкхоачашъеш къахьеге, комбайнаш совцае езаш моттигаш нийслу. Дале а, хьувкъам чуэцалга ханнахьа а дика а чакхдаккха лерхIаш ба совхоза къахьегамхой.

Ю САИДОВ.

Шура лаьгIъеннай

Сунженски района цIеча Эскара цIерагIча колхоза номер 1 йолча шурий-товарни ферма коллективо карарча шера хIара бетта планаш кхоачашъяьй. Боахаме толашагIчарех цаI я из.

— БIубенна къахьег, план деррингача хьокхамех кхоачашъяьй оаха, — дувц ферма заведующе Хадзиев Хьусена.

Хадзиев Хьусен — къона кулгалхо ва. ШоллагIа шу да из цу ферма заведующи вола. Ший болх дика Iомабаьб цо хIанзле. Хьалха зоотехник хиннав из. Заочни юртбоахама институте деша вагIа. Къонача кулгалхочо дукха уйлаш ю. ХIара беттача Iаттагара 3000 килограмм шура яккхаяь тIахьех цо коллектив.

— Тха коллективо хьадда мероприятеш вIашtIехьъяьхай интенсивни технологи балха юкъейоалаяра, хьайбай фу эргадаккхара, арендни хьисапе къахьегара, — аьлар Хь. Хадзиева.

Бакъдар аьлча, мероприятеш ца тоъаш хIама дацар хьалха а. Срокаш уввтайора, бехктокхаме нах белгал боахар. ХIама хилацар. Арендни подряд юкъейоалае езалга кхетадир Хадзиева.

— Кердача хьалашка болх беш, хьайбаш леладераша теркам тIаэзар шура дукхагIа яккхара, дIадодар кIезигдара, — аьлар дояркас Фаргиева Золовбанас. — ХIанз алапи лакхденнад. Доярнаша 300—350 сом эц беттa. Нагахьа санна шу чакхдоалаш планал совгIа продукци яккха вIашtIехьдоале, цунах хьадоагIача ахчах 70 процент дар а тха хургда. Дика къахьег са нешаша республика заслуженни хьайбаш леладечо Мишиева Яхас, къахьегама Сийлен шин ордена кавалера Сосина Клавдияс. Сухорукова Верас. Аз санна цар а хIара кхоабача Iаттагара 2150 совгIа килограмм шура яькхай.

Дукха хувцамаш хиннад № 1 йолча шурий - товарни ферме. Укхаза берriга болх тIаберзабаьб бухсоццаш хьахулачун боарам лакхбара.

— Бакъда, дукха проблемаш я тха, — аьлар Х. Хадзиева. — Тха ферме хайра механизаци яц. Дукха болх бу оаха кулгашца.

Тха дояркашта дага йоал молокопровод. корморaздатчикаш. Телятникаша, дояркаша дукха ахча нйду. Мел къахьег цар! Массехк тонн доакъар дIалу хьайбашта дийнахьа.

Дика къахьег телятницаша. Iасилгашта тIакхета дозал 480 грамм да, план 350 грамм йолаш.

ХIаьта а цхьа хIама да кхерам дег чу боссабеш. Шура яккхара гIулакх лохдалара тенденци белгалйоалаш латт ферме. Колхоза специалисташа пайда ийцанзар ахкаx. Баьццарча доакъарца хайра Iалашо йинзар. Цудухьа хIара кхоабача Iаттагара 6—7 килограмм шура мара яккхаи укхаза укх деношка.

— Шура мичара йоагIа, доакъар ца хилча, — леткъ дояркаш. — Хьажал, малагIча хьалашка оаха болх бу. Бытовкаш, душевой яц. Iагьна дац. Ферма корпусашта ремонташ йолаьяьц.

—Iа дагадехача хьоцар тох са дегIах, — аьлар Хадзинева.—Тоае езаш я корпусаш, хьайнаш, тхов, наIараш, кораш. Кхераш да тхо тхоаи экспериментах пайда ца балар.

А. КОЛЕСНИКОВ,
«Знамя труда» газета корреспондент.

Парторганизацешка—отчеташи хоржамаши

Керттера декхар-берий унахцIено

Эггара лоархIаме г I а, бехктохкамегIа декхар лерхI партеи советски правительствоси советски наьха унахцIено лораяр а чIоагIъяр а, цар вахари творчески хьинари дIаьхдар, медицински гIо дара дикал кардинально лакхъяр. Наьха унахцIено—хIара сага ираз а рузкъа а хиларал совгIа, хиланза даргдоаца хIама да къахьегама овсарле лакхъяра, мехка экономически низ чIоагIбара, халкъа хьал-таро тоаяра.

Октябрьски района а бIарчача города а къахьегамхой унахцIено лораяра шийна де могар деш болх беш я города а республика а берашта дарба деш йолча шоллагIча горбольница йоккха, барттайна интернациональни коллектив. Укхаза болх беча 540 сагах 38 коммунист ва. Йоккха яц из организаци, цунна юкъебоагIаш дукха пенсионераш хилар теркалдича. Шоай аргIанарча отчетно-хоржама собране цIенхаштта теркам тIабахийта дийцар коммунисташа шоаш болча бадача унахой могашал тоаяра шоашта карагIдийннарех, нийсдалийтача кхоачамбоацарех, хьалхашка латача доккхийча, бехктохкамеча декхарех.

ХIаьта фуд коллектива, коммунисташа отчетни юкъа даьр, царна карагIдаьннар? КIезига дац.

Больница балха тIа эггара лоархIамегIа участок я регистратура, хIана аьлча духхьал укхазара дIадолалу унахочоа дарба дара гIулакх, из я наьха могашал лораяра эггара хьалхара форпост. Цудухьа укхаза болх беш йолча персонала юкъейоалаьй наха гIулакх дара бригадни метод, хIара бригаде бехктохкаме регистратор а волаш.

Боккха болх баьб ерригача участкашка бахача унахой амбулаторни карташ кердадоахаш, хIанз берригача специалисташка хьалххе а дIаязлургболаш гIулакх вIаштIехьдаьккхад. Шоашта аьтув болчча хана лоро дIатIаэцаргболаш дIаязбайта аьтув ба дарба эшача наьха. Регистратура балха хадданза тIахьожам лоаттабу партийни бюрос, профкомо, администраце. Поликлиникеи берий консультаценкийчъеш я ноашта гIо дара лаьрхIа гойтара агитаци, тайп-тайпара пособеш. КIира кхозза тохк амбулаторни карташ.

Боккха лоархIам болаш да бер хьадаь а далалехьа цунна мала эша профилактика яр, цудухьа берах болча а хIанз-хIанз бер де дезача а кхалнаха дакъа а лоацаш, кхалнаьха консультацеца цхьана поликлиника коллективо чакхъьякккхай конференци. Шовзткъа шерага кхачалца бола районе баха беррига кхалнах диспансерни учете ийцаб кхалнаьха консультаце. Цунца цхьана кердабаьккхаб кхелетарий могашал тахкара болх а. Школашка-интернаташка деша дагIача берашка хьажара гIулакх цхьан кога тIа даькхад, ма могга айбаьб берий унахцIено лораеча лорий бехктокхам.

Соахха кIезиг-дукха тоаяьй больница материально-технически база — хIара отделени Iалашъяьй кIаьдача мебелаца, хIанзарча ханарча даймехка а импортни а аппаратураца, лакхъяьй медикаменташ дIаахийтара нормаш. Больнице вIашагI а ехка, болх беш я зIамагIболча медицински сестрай курсаш. Цу гIулакхо гIо ду уж балха дIачIоагIбалара, цар бехктокхам айбара. Иштта могаде а дувца а йиш йолаш больнице даь дика гIулакхаш кхы а дукха да. Цхьабакъда, кIезига дац кхоачамбоацараш а, медперсонало, партийни бюрос, профкомо ший балха тIа нийсъялийта ледарлонаш. Царех дуккагIа дувцаш яр отчетни доклад яь йола партбюро секретарь лор-логопед Рахмилова Валентина Иосифовна.

— Вай больница медперсонало унахошта медицински гIо дара боарам а дикал а биззача боараме вай районе бахача наьха хьало дIадехха тайпара яц. КIезига моттиган нийслац доагIаш дола гIулакх наха вайгара дIа ца кхоачаш. Геттара дукха моттиган нийслу диагностика еча хана лораш гIалатбувлаш. КIезига довц керда хьадаь бераш а. Хьалха дIадахача шин шера 32 бер деннад вай больнице, хIаьта укх шера — 7, — аьлар докладчика, ше къамаьл деш. Бераш цамогаш хинна дайноаной ханнахьа хьаахац, цудухьа лазар гаьна доал. гIо де йиш йоацача дерз. Цхьабакъда, укхаза кIезига бехк бац вай болхлой а. Цар шоай деххараш дизза кхоачаш ца дар бахьан долаш нийслу царех цхьадола хатараш. Иштта, масала, шоай гIулакх талмастта кхоачашдарах, диагностика еча хана лоархIаме гIалаташ дувлийтарах административни бехктохкаме эзаб лораш Даудов, Усенко, Фидельман, Евлоева, Малюков, медсестраш Иванова, Забудько, Газдиева, Астамирова, Ахундова, кхыбараш.

Цкъазза моттигаш нийслу медперсонал нахаца гIожа йолаш. Из а теркал ца деш дитац. Иштта, цу тайпара гIалат даларах бехк баьб Тимошенкона, Гацае в а н а, Мкрдумяна, Григоряна.

Медперсонала дувлийтача гIалатех, ледарлонех, нахацарча гIожалах дувцаш хирурга Г. Багдасаряна керттера теркам тIаэзар лорий балха тIа дукха формализм хилар. Стационаре уллачара араваьннача унахочоа дIахо амбулаторни дарба де дезаш дукха моттиган нийслу, — аьлар цо. — ХIаьта бокъонца верзанза вола саг лоро дIатIаэцарга хьежаш ара вагIа веза шин-кхаь сахьата, цул тIехьагIа кIаьд а веле, дог а дехе чувахача кхы а чIоагIагIа ирлу лазар, йIаьхлу цунна дарба дара ха. Цун бахьан да цхьаболча лораша наьха лерттIа йоакхо ца яр, царех дог ца лазар.

Кхы цхьаьккха да. Унахочоа дарба деча дувла гIалаташ дуккхача даькъе дувзаденна да рентгеноскопе сурташ лорага хьалуш ца хиларца. Тахан перестройкаех дувцвай, — аьлар цо дIахо. — Бакъда, из перестройка мишта е еза ховш саг вац коллективе, духхьал дасса хабараш дар мара. Долчча бесса из мишта хила еза ховш яц партбюро а цун секретарь а. Дош доаца къамаьлаш дечул толашагIа а нийсагIа а хет сона, вай хIаране а ший балха моттиге ший декхараш доагIача тайпара кхоачашдой, гIулакх дикалгахьа даккхарга, наха дизза дарба хиларга дуга хьадда наькъаш вай хIаране лехе.

— Ха яьнна хилар бахьан долаш коллективе болх беш вац со, учете латта а дукха ха яц, — аьлар коммуниста пенсионера А. Догужаева. — Дале а, партбюро балха мах бе йиш йолаш ва. Дика а, кIоарга чулоацам болаш а, партийни организаце еррига оагIонаш чулоацаш а яьй отчетни доклад. ХIаьта кхоачамбоацар малагIа да? Керттердар — ваина цхьаннена а хац медицине перестройка мишта е еза, цудухьа докладе а кIезига дувц цох. Вай керттера декхар да кхувш йоагIа тIехье унахцIена хилар, бIухой, пенсионерий, берех болча ноаной, тIема ветераний могашал чIоагIъяр. Цу гIулакха эша хьалаш долаш яц ерригача республике санна вай больница а. Помещенеш во я, теркам тIаозаш йола гойтара агитаци яц, кабинеташка яьсса я. ХIаьта реанимаци? Цун шозза вIашtIаръяьча корпусага кхы а дукха хьежа дезачоа тара да. ГIишлонхоша, партийни а советски а организаша дицдаь хила деза мехка эггара дезагIа дола рузкъа саг хилар, цун могашал лораелга паччахьалкхен лоархIам болаш хIама долга. Кхыча тайпара ювца йиш йолаш тахан цхьа проблема яц вай мехка санна республике а.

Комсомола кулгалдара, пропагандистий, агитаторий, политинформаторий балха лостам балара, царна эша гIо дара отчетни доклада тIа дийцачоа тIатохараш деш, цу лостамагIа гIулакх бокъалгахьа даккхара, коллективера морально - психологиче с к и климат тоаяра наькъаш хьехаш, больницерча унахошта дарба делга тоадара, медперсонала болх дIахо а эргабахара де мел эшар белгалдоахаш къамаьлаш дир собране коммунисташа К. Ковнацкаяс, Л. Русинас, Ш. Асадулаева, Л. Куркиевас. Ира критика йир отчетни юкъа партийни бюро балха тIа хиннача кхоачамбоацарашта.

Керда хержача партийни бюро членаша шоай секретаралла юха а могайир В. И. Рахмилова.

Собране дакъа лоацаш хилар КПСС обкома политпросвещене ЦIен консультант С. Игнатенкои КПСС Октябрьски райкома шоллагIа секретарь В. Чечели.

Р. АУШЕВ.

ОДЕССА. СС-20 яхача гаьнакхетар юкъера боарамах долча ракетах йисача транспортни установка база тIа Январски востане цIерагIча еза кранаш хьаеча Одесски производственни объединене коллективо хьаяьй хьалххара экспериментальни машина — низ бола 80-тонни гIишлошъю кран.

СУРТА ТIА: СС-20 яхача хьалха хиннача ракета шассе тIа хьаяь низ бола 80-тонни гIишлошъю кран.

Фото И. ПАВЛЕНКО. (ТАСС).

ГАЗЕТ ДЕШАРАШЦА ХИННА ВIАШАГIКХЕТАР

ДIадахача шоатта дийнахьа «Сердало» газета редакционни коллеге вIашагIкхетар хилар Малгобекски района «Алханчуртский» совхоза къахьегамхошцен Кердача Реданта бахархошцен. Бокхача безамца гулбеннабар цига нах.

Газета редактора О. Гадаборшева, редколлеге членаша С.-Г. Котиева, Х. Ауше-вас, Т. Хашагульговас дийцар редакце коллективо беча балхах, кепаеттача материалех. Ишtта дийцар дIахойодача хана де лерхIарех.

ВIашагIкхийттач а-р г а р а дийхар тIадоагIача шера газета тIа хилча шоашта бакъахьа хетарех дувцилга. кхоачамбоацараш белгалдоахилга, шоашта хилча ловш долчох хоам белга.

Совхоза арендатора Евлоева Саюпа дийцар:

— «Сердало» газет арадаьннача хана гIалгIай къам чIоагIа гIаддаха дар. Шоашта деша ца ховраша цунах кулг кхийтача а кхоачам бора. ХIаьта тахан тха а ишtта деза да из газет. Тхона ловрa вай къаман исторех бакъдолчча тайпара цу газета тIа дувцилга. ХIаьта, дувца дукха да вай къамах лаьца. Советий Iаьдал доаккхаш, цаI санна, шевар духьалъэттар. Юрташ йоагайича а, дезал хIалакбича а вай халкъа денал дохаде маганзар Деникина. ТIаккха Сийлахьбоккха Даймехка тIом лаьттача шерашка шоай майрали денали гойта дукха майра къонгаш ба гIалгIай къаман. Царех дуккагIа язде деза.

Къахьегама ветерана Барахоев Идриса аьлар: «Тахан вай мехка хIаране майрра ала йиш я шийна хетар. Цунца дувзаденна газеташ а ирагIа хиннад. Тхона лов, къаьстта «Сердало» газето тIехьашкахьа юха а ца хьежаш, кхера а ца кхераш, бакъдолчох дувцар.

Тхо дахача юрта дукха я газето хьалъийе езаш йола проблемаш. Царех я бахархой социальни дешаех лаьца яр а. Юртара наькъаш деха да, школа чуяхай, хьалъяь бани ехай, маршрутни автобус лерттIа хьаахац. Уж саннадолча хIамаех язде а кхоачамбоацараш дIадаха гIо де а деза газето. ТIаккха цунна кхы чIоагIагIа гаргагIертаргба нах.

Юртара къоаной а бар вIашагIкхетаре баьхка.

— Со укх чу мел барел воккхагIа ва ханага диллача, — аьлар пенсионера Бекботов Ювсапа.

— Паччахьа хана баьде, хала лийннача, дешар - йоазув доацаш хиннача вай къамана йоккха паргIато еннай Совета Iаьдало. ХIаьта из Iаьдал дег тIара вай къамо тIа а нийцад. ХIара гIалгIай нанас ший воI санна лелавьв Григорий Константинович Орджоникидзе вай мехка. Цо чIоагIа гIо даьд гIалгIай къаман боадонах мукъадала. Вай газет хьакхоллача да дакъа лаьцад цо. «Сердало» тхона чIоагIа дукха деза, из В. И. Ленина дош да. Цудухьа массарна хьамсара а да.

Оаш цу газета оагIош тIа наьха вахарах, балхах, вайна хьамсарча революционерий гIулаккех, къамий доттагIалах дийцача дика хет тхона. Тхьовра, тхо укх юрта даха Iохайшача хана тхона юкъе дукха бахар кхыча къамех бола хьехархой, лораш, кхыбола специалисташ. Бакъда хIанз уж геттара кIезигбеннаб. Вахара хьалаш во хилардий а хац е кхы малагIа бахьанаш да а хац цу деша. Амма, цхьаьккха-м хов сона — кхыча къамех нах юкъе хилча къамий доттагIалал чIоагIлу, цар вахар вIаши довз, тIакхувча тIехьенна кхетам балара из дика масал да.

Цхьаьккха а да белгалдаккха дезаш. Юрта дукха кагIрхой ба. СалаIа. сакъерда моттиг яц царна. Хила ма доагIара культура ЦIа дац юрта. Уж дешаш а бакъахьа да газето хьалъийдича.

Гулбеннарий теркам тIаозаш дар водителя Илиев Мухьмада даь къамаьл.

— Шоана баркал оал оаха ерригача юртарча бахархой цIерагIа, тахан тхо дага а деха, шо укхаза дахкарах, — аьлар цо газета болхлошка.

«Сердало» наьна меттала арадувлаш газет да. Цудухьа чIоагIа лоархIам болаш да цу тIа яздеш дар. ХIана аьлча, из дикагIа кхетаду, дега гаргагIа да. Из газет деша хац, яхараш а нийслу тахан вайна юкъе. Из нийса дац. Ший наьна меттала деша ца хар—из мотт ца безар да, сога хаьттача, хIаьта наьна мотт ца ховр а ца безар а цу къамах ва, ала хала да.

Вай къаман чIоагIа лоархIаме хIама да цхьацца болча, цунах ца кхетача наха дувцараш бахьан долаш, вайна юкъера дIадаьнна ловзар, пандар, кхыдола сакъердалуш дола хIамаш. ХIанзарча кагийча нахан мехкараштех из фуд хац. ХIаьта из вай дай хоза Iаьдал ма дарий хьалха. Цунах боалача пайдах, ловзар - пандар долаш даьча хьоалчагIах дуккагIа яздедезар газета тIа. Кагийча наха сакъердам хургбола хIама хьалхадаккха деза.

Къаьстта теркам тIабахийта безам бар са укх деша. ХIаьта из берригача юртахой дагардар а да — тхона чIоагIа ловра тхоаш долча гIалгIай йоазонхой ахар, оаха вIаши дувцар оаш кепатохар. Укхаза городера хьа мел баьхкача интеллигенце викалашкара оаха дехаш дар а да из. Бакъда, цIаккха а тхо долча баьхка, тха дагардар дайза, хайна дIабахабац уж.

Юртарча школа вахарах, газетаца хилча шийна бакъахьа хетача бувзамах дийцар юкъерча школа хьехархочо Цечоева Лидас.

— Iалаьмате хала да тхона — наьна мотти литературен хьехачарна. Цкъа-дале, цхьан кога тIа даькхха грамматика, учебникаш, программаш яц. ШозлагIа-дале, хьехархочоа а дешархошта а ханза даргдоацаш да шоай къаман истори. Из истори бакъдолчча тайпара довзара источникаш доацаш да. Дешархочо деннача хаттара, источник ларде а доацаш, жоп дала йиш хилац тха. Цу хьакъехьа газета тIа дийцача а пайда хургбар.

Иштта пайда хургбар «къонача хьехархочун» колонка газета тIа хьайийллача. Цул совгIа, хIанз йицлуш йоагIа гаьний, оалхазарий, хьайбай цIераш. Царех лаьца материалаш кепайиттача а бакъахьа яр газета тIа.

ГIалгIай фольклор а кораягIац тхона, хьехархошта, даггара лехача. Вай книжни издательствос из дукхагIа кепатохаргIола хIама дича бакъахьа дар.

Дукха хаттараш а безаме къамаьлаш а хилар вIашагIкхийттарий. Цу тайпарча вIашагIкхетарех боккха пайда боалаш хилар шеко йоацаш да.

Т. МАЛЬСАГОВА.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

София — Болгаре Халкъа Республика столица. Цига вах 1200000 саг. Мехка йоккха промышленни центр я из. Республика промышленни производства 6-гIа дакъа хинна Iац укхаза. София ишtта НРБ эггара йоккхагIойола Iнлман культурнии центр а я.

СУРТА ТIА: кердача Софе панорама.

А. СМИРНОВА сурт. (ТАСС).

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

ТЕШАМА РЕШЕНИ МОГАЯЬЙ

«Нэшнл геральд» яхача индийски газето М. С. Горбачев Красноярские крае ваха хилара итогаш лаьрхIай «цо мехка вахаре еш йолча перестройках болча тешама решени могаяр» санна. Из уйла йолаш я доазол арахьара хьауха кхыйола откликаш а.

Цар тIа белгалдоах, М. С. Горбачева къахьегамхошца хула контакташ йоккхий, гуччахьара, принципиальни хилар. Масала, Рейтер агентства дешашца аьлча, чуIеча цIеношца, кхачан продукташца, хIамай маьхашца, экологически хьалаца дувзаденнача дешай хьакъехьа регионе эттача хьалаца леткъаш а критика еш а барашка ладийгIачул тIехьагIа, М. С. Горбачева цу проблемашка ца хьажарах- централни а моттигерча а органашта, министерствашта критика яьца Iеш, кхы а хьинарегIа къахьега баха нах шоаш тIа а хьийхаб. «Ассошиэйтед пресс» агентства баьча хоама тIа йоах: «Советски сага хIара дийнахьара вахар тоадара хьакъехьара дош чакхйоахаш йолча реформай программе керттера да. Гой, цудухьа Генеральни секретара белгалдаьккхад, из бахьан долаш хIанз укх сахьате деш долча гIулакхашта ше раьза воацилга».

Советски перестройка кхелаи перспективаштеи сагота а ба цунца хьашт долаш а ба дерригача дунен тIара миллионаш бола нах. Укхазара хьадоагIаш да дунен кепайоазоно советски кулгалхочун къахьегамхошца хулача вIашагIкхетарий сел чIоагIа терко еш хилар. Иштта, «Асахи» яхача японски газето язду: «Кхо шуи ах шуи даьннад М. С. Горбачев Iаьдала керте эттача, перестройка байракс айяьча хана денз. Бахача нахаца дIа-юха къамаьлаш делга Генеральни секретара ший тайпара традици а хинна дIаэттад. Цхьабакъда, бахача наьха вахара боарамца юкъаручал доацаш ювзаенна йола экономически перестройка ловчча тайпара сел атта дIайодац, хIаьта хIанз из цига ваха хилар перестройка никъ чIоагIа чакхбаккха а дIахо бахьа а лерхIалга белгалдаккхар духьа а да».

Перестройка кхелий хьакъехьа КПСС ЦК Генеральни секретара Красноярски крас кIоаргга даьча къамаьлаша бакъду, дунен халкъашта юкъерча гIулакхий хьакъехьа керда уйлаш хилар. Цудухьа цун влияни гаьнна вай мехкал арахьа а хоалуш я. Цо Советски Союзе хIанз хьалхашка этта йола проблемаш къоастаяргда бода никъ хьабийлла ца Iеш, доазол арахьарча откликаша хьахьокхаш ма хиллара, хIанзара дуне эргадаьккха тоаде гIерташ, хIанзара дунен халкъашта юкъера гIулакхаш кердача, кхы а нийсагIа йолча ларда тIа хьае йолае гIерташ барашта никъ хьех.

«Кердача уйлай идеяси советски арахьарча политикерча хувцамашей дерригача дунен теркам а хьашт а тIаэзад, — яздаьд цу хьакъехьа «Бэйдзин ревью» яхача китайски журнало. — Аргументированни а барта хила гIерташ а Горбачева даь къамаьл, хIаьта иштта советски а американски а ядерни герзаш дIадахара хьакъехьа барт барга бода никъ чахкбаккха лерхIаш из оарцагIвалар планета тIара нах раьза болаш а цар хьаллоацаш а хIама да».

Лоацца аьлча, перестройкага тешама решени могаяр, кхаьчад, Советски Союзе кхаьча ца Iеш, кхыча мехкий халкъашта хьалхашка а.

ДИАЛОГ дIАХО ЕШ Я

Сентябрь бетта вай мехка а вIашагIкхийттача Штатий а общественносто белгалдоаккх советско - американски диалога историна юкъедаха дола кхо дата. 1987 шера 15 сентябре Вашингтоне кIал кулгаш яздир ядерни кхерам кIезигбара йола централ хьаяра. хьакъехьарча советско - американски соглашенена. 1972 шера 29 сентябре Москве СССР Лаккхехьарча Совета Президиумо ратификаци йир противоракетни оборона (ПРО) системашта доазув оттадара хьакъехьарча СССР-аи США-неи юкъерча Договора. 1971 шера 30 сентябре американски столице кулгаш яздир СССР - аи США-неи юкъе ядерни тIом хьара бола кхерам кIезигбара долча гIулакхий хьакъехьарча соглашенена кIала.

Цу документий лоархIаме положенеш практически кхоачашъяро шинна а мехка общественноста гIо дир ядерни а моллагIдар санна дола а герзаш Iоаде гIерталга кхераме а зуламе а хIама долга кIоаргагIа кхетаде. Советски а американски а Iилмахой группас 14 сентябре Москве дIайовзийтача СССР - аи США-неи юкъерча гIулакхий лардех йолча доклада тIа белгалдаьккха ма хиллара, еррига планета йохаяь дIаяккха кхоачам хиллал тIема кийчон потенциал хIаранега йолаш бола шаккхе а мохк, адамленна хьалхашка къаьстта чIоагIа бехктохкаме ба. Из фу яхилга да аьлча, из да моллагIа а рационални де лерхIар кхоачашдара хиланза яргIоаца средство санна вIалла а лархIа йиш йолаш бац ядерни тIом, яхилга.

Доклада авторашта укх тайпара вывод яьй: хIанз юкъе отташ латта дунен тIара реальносташ шинна оагIоно кхы а кIоаргагIа кхетаяро, исторически таро хьахулийт «шийла тIом» дIабаккхара а стабильно цхьана дахара эша хьалаш Iалашдара а. ВIаши кхераши ца тешаши хилар кIезигдарга, долче стабильно цхьана дахарга а дугаш эггара перспективнегIа бола никъ ба советско-американски къовсамашта еш-еш демилитаризаци елга.

Цунна, масала, гIо дайта лаьрхIа я ядерни тохкамашта тIахьожам лоаттабара эггара эффективнегIа йола методаш хьагучаяхара йола советско - американски эксперимент. 14 сентябре цу экспериментна доазонашка Семипалатинска районерча советски полигоне ядерни герз эккхийтад. Цунга хьожаш хиннаб СССР а США а Iилмахойи специалисташ, ядерни тохкамашта доазув оттадареи уж совцадареи хьакъехьарча Женеве еча полномасштабни переговорашкарча советски а американски а делегацей членаш, дуккхача мехкашкара журналисташ.

Ядерни эккхама тIахьожам лоаттабара цхьана яь эксперимент — из 1974 шерарча ядерни герзашта лаьттан кIала тохкамаш дара доазув оттадара хьакъехьарча советско - американски Договораи 1976 шерарча маьршача вахара гIулакхашта лаьрхIа лаьттан кIала ядерни лелхамаш дара хьакъехьарча Договоран ратификаци яргахьа додача хин малхбузехьарча берда йистерчеи Газа секторчеи палестинцашта доазув а оттадаь «самоуправлени» ялара наькъагIа, фактически лаьрхIача цар территорешта Израила тIахьожам а лоаттабергболаш Израилан США-неи аьттув хулийталгIалашде лаьрхIа яр. ШоллагIчун ларда тIа кIал кулгаш яздир 1979 шера сепаратни египетско - израильски «машара» договора.

Уж шаккхе а соглашени юххьанца денз цхьаккха а юкъара хIама долаш яцар Гаргарча Малхбоалера хьал бокъонца тоадарца. Цу хана денз дIадахача итт шера хиннача событеша къаьгга хьахьекхар кэмп-дэвидски документаша ма дарра аьлча сирийскин палестински лаьтташтта дIахо оккупаци е Израила санкци елар, Палестина Iарбий халкъа самоопределени ший лоIаме йола шоай паччахьалкхе хьаяраи йола цун бокъо кхоачашъяргa бодача наькъа духьала блокада оттайир. Юххера а уж де гIийртар дар Гаргарча Малхбоале США тIема ниэаш чудолхилга чIоагIдар. Духхьал кэмп-дэвидски бартах хьадоагIаш хIама дар 1982 шера шеррача масштабагIа Ливане яь израильски агресси, хIаьта иштта, цу мехка американо - израильски протекторат оттаяра США-с яь интервенци а.

Кэмп-Дэвида байракха кIал израильски оккупанташа шоаш дIалийцача территореш тIа наьха цIий Iоухийташ террора режим оттайир. Деррига дуне оагеделар 1982 шера 16—17 сентябре Ливане чубахача израильски салташа а царна гIо дераша а Сабран Шатилан яхача палестинций беженций лагерашка, Бейрута районе маьршa бахача наьха цIий Iодахийтача.

Укх шера Сабреи Шатилеи боабаьраш дагабохара дийнахьа дунен общественносто дIахьокх оккупированни территореш тIа майра къовсам лоаттабеча палестинцашта ше мутIахьа хилар. ИттлагIа бутт ба практически лаьрхIача Израила дIалийцача деррига Iарбий лаьтташ халкъа юкъара восстани латта. Из дIаяккха низ кхачац наьха цIий Iоухийте а, дукхха нах лувце а, карательни акцеш йой а.

ТIеххьарча бетташкарча событеша бакъду Гаргарча Малхбоале бокъонца машарга бодаш бола алхха цхьа никъ мара ца хилар. Из бадеррига чу а лоацаш гIулакх тоадара цIена коллективни хьисапе хIама лохаш бола никъ. Цу гIулакха тIехьа ца а тетташ Гаргарча Малхбоалеи деша йола лаьрхIа дунен халкъашта юкъера конференци гулъелга. Цунна юкъе дакъа лоацаш цу дешаца хьашт долаш мел йола оагIонаш а йолаш — Израилаца юкъе доазув мел дола Iарбий мехкаш, Палестина мукъаяккхара организаци, Израиль, СССР, США, кхыйола паччахьалкхенаш. Из идея дерригача дунен сообщества хьаллоацаш я.

Геннадий ШИШКИН. (АПН).

Шоай территореш дIалувцар бахьан долаш духьалбаьннача Палестинерча наха методични а къиза а низ бу израильски Iаьдало. Хьалха а санна Iоухийт наьха цIий, набахтенашкеи концентрационни лагерашкеи чубехкаб эзараш бола нах. Бакъда дIалийцача территорешкара гIайтта Iарбий юхабовлац.

СУРТА ТIА: дIалаьцача Iарбий лаьтта дог раьза хинна израильски салте. Хьаштдолча минуте наха Iазап де кийча ва...

ТАСС фотохроника.

ЛИТЕРАТУРНИ ОАГIУВ

М. Бузуртанова

ЛОМАН ЭСА

Йорт етташ, лоаман Эса
ЧIоже гIолла хьувз.
Цун дьерех каетташ,
Сигала седкъий ловз.

Безарий уйлаш мо
Да ухаза фо.
Ер мала кхийначо,
Мишта ду-тӏе во?

КУРКИЕВА Совдат.

* * *

Даим машар хилба лаьтта,
ТIом а гӏерзаш а доацаш.
Даим машар хилба лаьтта,
Цхьаккха велхаш воацаш.
Даим машар хилба лаьтта,
Делаш хилда бераш.
Даим машар хилба лаьтта,
Сийрда малх а хьежаш.
Даим машар хилба лаьтта,
Дега тӏера ях аз, ва нах.
Даим машар хилба лаьтта
Массайолча хана.

Ж. Хамхоева

ВАЙ ЛАЬТТА ЛОРАДЕЛАШ

Жи варий, адамаш!
Оарцагӏа дьале,
Вай лаьтта лораделаш
Цхьан новкъа дьале.

Сийна буц лораелаш,
Лораделаш бераш.
Оалхазар лораделаш,
Лораделаш иллеш.

Тӏема морх бIаргагой,
Делхаргда дуне.
Цо лаьтта оагадой,
Харцаргда дуне.

Хьаллаца беза вай,
Мешара цхьа никъ.
Из никъ вай лорабой
Хургда вай нийса.

Сийлахьа адамаш!
Аз чIоагӏа дех шуга,
Лораделаш вай лаьтта,
Цун хIара мIIинг.

Со теш шох, адамаш,
Оарцагӏа дьале,
Вай лаьтта лораделаш,
Сона уллув дьале.

М. Тумгаев

ДIАХОВЛДА ШОАНА, НОВКЪОСТИЙ

Дiаховлда шоана цкъазза атта
Писал тIехкагӏа латилга;
Симал къахьа дорх пергIатта
Адама цIийца кхестилга.

Дiаховлда шоана, вежарий,
Саг рузкъо хьаьрвоаккхилга;

Дав вол Iаткъаш цхьаберий
Дунен тӏа вай ха йоаккхилга.

Дiаховлда шоана, вежарий,
Дог шийла кхера боацилга;
Дега Iммерзал йоацарий
Сибат тӏа имен доацилга.

Дiаховлда шоана, вежарий
Саг мах бав варгвоацилга;
Моаршал дега тӏар теларий
Юхьакiайл йоургйоацилга.

Дiаховлда шоана, вежарий,
Кхел юкъа хила езилга;
Халкъаца безам бекъарий
Сийле седкъа мо лепилга.

IАСОЛТА

ДУВЦАР

Тха хана кагийча наьха чIоагӏа яхь хуларг шоайла.

Юрта мел волча эIамига-ча сага яхь цхьаннеца яр. Iасолта яхаш вар из. Из фу саг вар аьлча... из тамашийна саг вар! Iа дIаьннача хIамах бер мо тешар, сов цхьалха дог долаш. Цу тIа тенна, низбола турнала дегIи, сав санна кадай дайга болари дар цун.

Дийнахьа сарралца лоам жега а ваьлле, сайран боад къовлалуш жа чу а дехке, Бартабоса магIар Онгушта цIа а вай, бийса а яькхкхе, сецца хьал а гIетте, малх хьалбалале жел доасташ хулар. КIаьдвалар фуд хацар цунна. Лоамаша кхелла, лоаман саг вар из. Лоама чхар мо чIоагIеи, лоаман сигале санна цIенеи.

Иштта эIамига саг вар Iасолта. Iаьдал а даьккха, лаьтташ а дийкъа, нах пергIата баха болабенна ха яр из, ткъаь диълагIа е ткъаь пхелагIа шу дарий а хац.

Шолхарча наха йоI йодайир тха юртара, хьаста йнсте кIийле а яь, вин баьречо. Говза дац хIама а хиннадар: гIаьххьа юрта мел вар оасара араваьннача ханна.

Iасолтийна хезадар кхалнаьха цIогIарч. Йоалинг говра тIа вагIаш оасара водаш хиннавар из, шалта йоацар кхы герз а доацаш. Фу де воал хьо, шийна фуд ховшше, тIехьа хаьхкай укхо говр, ТIакхийнав ер. Говр тIаетташ, тIера чукхувсаш, гIаьрахой нийча а баьха, йоI хьа а яькхка, цIавенав ер. Укхан тIехьа топ кхосса бихьабеце а, е цIий хьарчар кхийрабале а, ший йоI хьалхашка а ягIаш вена юхакхьчав Iасолта.

ЙоI, ше йолча дай коа дIачу а енна, ший оасарга вахав ер.

О-в-вой! Са даьла! Хьо дIа мел вахача: Iасолта! Iасолта! йоахар.

Боккхача наха: Iасолта! Бераша: Iасолта!

Мехкараша илли даьккхар:
Кхокха лаьца кераш мо,
ЙоI лаьца болхар уж,
Шоай герзий кхоачамех
Куралаш ювцаш.

Жена юкъе борз санна
Чуийккхар Iасолта.
Оарц даьккха йишйна
ТIакхийра Iасолта.

Ший говр тIаетташ
Цар говргаш легаеш,
Пхьарс лувцаш, дош тIара
баьреш чубетташ.

Йишйна оарцагӏа
ваьннавар Iасолта
лома дог чу доалла
ваьннавар Iасолта,

Шоаш хуле, ва кIантий,
Хила Iасолта мо.

Iа-и-и, ма гома вар-кх тхона из ва-м! Фу дергдар цунна?

Ший аьттув баьннача, кач муш тесса, сийле лаьцаяр вошшийна виро, акха бакънилг лоацаш санна.

Цу тIа ше даьчох доккхал деш а вац, е доккхал де ховргдолаш а вац. Из ма дий тхона эггара новкъагIа дар.

Доккхал де ховргдолчунга кхача мегацарий из сийле, да махьакхарг! Цу морча Iовдалга ца а кхоачаш.

Мукъаяькхача йоIо шийна совгIата яйта палчакх а хьоарчаяь жега водаш латтар. «Фу леладу Iа? — ях оаха, — доккха совгIат ма дий ер. ДIайилла цIагIа». «Палчакх сенна еза, — йоах, — хьоарчае мара». ТIакха велавелар: «BIo-хьа-хьа-хьа!» аьнна, лергаш а къордеш. Вела чIоагIа малорий из. Ше даьр мел доккха хIама да хац Iовдала. Яхь гIеттай тха цунца! Яхь гIеттай тха, оахош фу дергда ца ховш, сел чIоагIа!

Юхьера барт бир оаха — юртарча кагийча наха, из чинах вохаве, кхераве.

Мишта кхеравергва Iа из?

— Дунен кхерамах кхералургвац из, — аьлар цхьанне, — бIу духьалбоале бIун духьалоттаргва из. Ве-м мег. — кхеравенна тIехьашка-м воаккхаргвац.

— Сона хов, — аьлар эггара тхоах говзагIа хиннача, — сона хов из сенах кхералургва.

ГIод хьарча цун дегIах! ДIауйла елаш, фу дагадехад!

...Юрта гаьнна арахьа кашамаш доахкар. Юххе гIолла никъ бодар. ХIара сайран цу наькъа тIа гIолла цIавоагIар Iасолта. ЦIагIа нана яр цун, къаенна йоккха саг. Цунга цхьаь бийса якхкийтацар цо. Бетта юхе яха ха хержай оаха тхоай довна, бийса баьде хуландаь. Лоамашка-м кхы а Iаьржагӏа ма хулий из.

ДIа фу де воал хьо, лоа мо кIай кисех даь мерчеш тIа а дийха, кашамашта юкъе Iодийшад тхо. ХIанз тхона кулгалдер дагадеха питам-да ва. Дадаш да тхо. МаьркIажал тIехьа мара гучаваланзар. Низткъа йоагIаш боадо гу тхона. Мерий кIал цахаддаш лекхаш йиш а я: «ХIам-хIам! хIам-хIам!» — яхаш.

ХIа аьнна, кашамашта из хьанийслушше а, цхьа во екаш, ехача оазаца кхайкар-кх тхоцара цаI:

— Ва-а-а Iасо-о-олта!

Мерий кIал лийкха йиш сецар. ЛадийгIар цхьан юкъа.

Тарделар цунна. Бус Iехарг хила еза из. Мерий кIалар йиш юха а йолаелар: «хIам-хIам! ХIам-хIам!».

— Ва-а Iас-с-солта!

Юхасецар. Ладувгӏа эттар. Хьал а гIайтта, цаI шоллагIчоа тIехьа а айтта, «Iув-ва-ва!» яхаш гIар а еш, кашамашкара арадоладелар тхо, кIай мерчеш а дувхаш. Мишта унзара сурт дар ала Iа. Къонах майра хиларах гIа бехкабенна вусаргволаш дар сурт-м!

Iолохвенна хьахьежача тхо бIаргадайра Iасолтийна.

— Шо малашд? — хаьттар цо.

— Дайна нах да тхо.

— Ай, шу сенна гIайттад дIадехкача кашамашкара? Долле, Iодувша, шо-шоай лахьташка.

— Хьо воацаш-м гIоргдац тхо.

— Хьий наIалет цу хьа дохкаденнача зIокар тIа, ханал хьалха со цига дIа ца вигача. Йолле, йовсараш, шоаш дIаехкача Iоювша!

Гара миссел йола шалта а яькхка, тIахьийдар тхона, оаха кхераваь водарг лаьрхIа саг. ДIа тхо а лийлхар, долхаше а кисеш тера Iо а тувсаш, довда аттагIа хургдолаш.

Кашамаш долчахьа чухьийлхар тхо, лачкъар духьа.

Се сангара тIех мишта вахар хац сона. Боарзамашта юкъе гIолла дIа-юха лечкъад тхо.

Дукха лийлар Iасолта тхо лехаш, ши-шийца лу а лувш.

— Фуй ма хой хьона лелаер, ха яхачул тIехьагIа ара а яьнна, ший новкъа вода саг а кхеставеш! «Хьавола — дIавола!» БоагIаргва, хьо вахалва сай! Даьра мегаргвацар шо дадача кашамашка дIаволлийта, вIалла вIашtIехьа даьча! Фуй лелаер! Велча, ясий дийшача, сагIа делча, ше дIаволлача валла мегаций саг. Ха яхача хана аравувлаш юрга юкъе а ца лелаш. Мегаьд, со-м къонах ва. Аз-м цаI долда... — бер хул, кхалсаг хул, ший гIулакха йодаш. Уж кхералургбеций?

Цхьа хIама дагадеха юхасецар:

— ХIаъ! Тоам бий укхаза боахкача дикача нахах аз етта баге а... Йовсарташ хургъя. «ПIижкI» аьлча гергара кхувда Iема, доацача довна йоаяь...

Дика саг-м ше дIаволлача даьра воалларгва, гIулакх доацача йорт етташ а ца лелаш.

Цхьан чуртах кулг хьекхар:

— А-а, Товмарза, хьо ва ер! Сайре дика хийла хьа! А-а... дала къахетам болба хьох! Бехк ма баккхалахь... Из дий, оаш доаккхагIчар а ала мегаргдар акхарга харцахьа ма лела аьнна. Эхь ма дий из кхычарна дIахезача а. Онгуштара байна нах йовсарал а бьнна лел аьлча... Хьона ца ховр хьеха-м валлац со...

Ши шу хьалха веннача Товмарзийна хьалхашка бехназа а ваьнна, дIаволавелар Iасолта.

Велавалар бата бухье а дена, тоха са доацаш уллача сога «Тханг!» иккхар.

— Хьоккху-чу! Дистмалакге! Со шийна тIанхоачаргвоацаш каша а йижа ела къежаш улл хьона из. Со венна укхаза хьавеначул тIехьагIа ховргда-кх, боад къовлабелча шоах цаI аравоалий. Даьла юкъаIа-аз...

Кашамашкара араваьлча воаставелар Iасолта. Массанена къинтIера а ваьлар тхона, массане къахетам а бийцар!

— Са-м яц шуца эгIазал. Аз-м хIама яхац, таро йоацар ма леладе мара...

Ваьнна дIавахар. Мишта кхеравергвар Iа из?!

I. КОДЗОЕВ.

КЕРДАЧА ВАХАРА ТIЕХЬА

Вай республика бахархой къаьстта уьх тIехьарча итт шера ди лелабара хоалуш тIехьашка балар закона боарамагIа да. Цунна тешал ду хIара шу массаза доал дина идеологи хьалкхоабаш бола нахи шоай вахар чу Iадатен шариIатеи догмаш лелаеш бола нахи лоархIам боллаш кIезигбенна хиларо.

Уж кIезигбенна бале а, вай республика къахьегамхошта атеистически кхетам балара дош дувца ца дезаш юстара даккха йиш я, аьлча хIанз а нийса хургдац. Воай мел долча низашца а тароначца а вай къовсам лоатабе беза хIара саг дина тулорах а дина моттарех а мукъаваккхара тIехьа. Цудухьа Нохч-ГIалгIай литература ше хьахиннача хана денз таханара ди тIакхаччалца цIакха а юстара лаьттадац атеистически темана.

Цунга хьежжа, укх статья керттера декхар лерхI оаха пхьа лахар санна дола дина во гIулакх гучадоаккхача Нохч-ГIалгIай литературо юкъейихьа ганз дIайовзийтилга.

Ховш да, дуккхача хана денз нохчийн гIалгIайи пхьа лехаш дола Iаьдал динаца бувзам болаш хьахинна хилар. Цун чулоацам ба, наха вийнача сага эггара кхоачарах волча саго — вошас, воIа, веший воIа из саг юхавийна, пхьа а лийха, тайпана а дезала а тIера эхь дIадоаккхилга, вешта аьлIа, пхьа хьаьрча саг е цун кхоачарах вола саг юха а вийна, чIир лехилга. Пхьа юха ца лехе, Iадато яхачогIа, пхьа леха безаш волча сага са къемат дийнахь ираз доацаш а затем байна а хургда, из пхьа юхалеххалца пхьа хьаьрчача сага лоал латташ а хургда.

Цу тайпара, дино яхачох пхьа лахар зулам дац, данза даргдоаца дика гIулакх да, хIаьта чIир лохаш вола саг веннар балийх хьалхаваккхаш вола, пхьа лаха безаш тайпана тIалатташ дола эхь дIадоаккхаш вола ший тайпара турпал ва.

Революци ялале хьалха нохчашеи гIалгIашеи пхьа лехаш дола Iаьдал иштта кхетадеш хилар бахьан долаш, общественни дерригача вахара юкъе гIолла чакх а дьянна, чIоагIденна дIаэттар из. Пхьа лохаш долча зуламах хIара шера даьшкара къонгашкеи, къонгий къонгашкеи доалаш, тIехь-тIехьа дегIадоагIаш дола докиха зулам а хиле, итташ, бIаьш нах бовш дола зулам а хиле дIаотт. БIаь шера, цхьа бIаь-ах бIаь шера, ши бIаь шера дIаьхлуш хиннача цу зуламо пхьа хьаьрчача наьха вахар меттел, цхьаккха тайпа бехк боацача дуккхача наьха вахар дIахьора. Иштта, масала, «Терски ведомосташ» яхача газета тIа 1911-ча шера кепатехача «ГIалгIашта юкъе пхьа хьарчар» яхача статья тIа цун авторо белгалдоаккхар, цу халкъа вахара юкъе эггара йоккхагIа йола гIайгIа тIаяхьаш дола хIама да пхьа лехар, моастагIал долча тайпашта юкъе пхьа лехаш шинна оагIорахьара боабаб нах 20 сагага дIакхоачар, кхы дIахо боабергболаш дола гIулакх а латтар царна юкъе.

Алхха 1916-ча шера ГIалгIайчухь профессора Яковлева дIаязъяь пхьа лийха 150-нел дукхагIа моттиг яр. Цудухьа, «Къулбаседа Кавказа лоаман нах» яхача ший историко-этнографически обзора тIа гIорваьннача Iилманхочо 19-гIа бIаь шу кхоачалуш 20-гIа бIаь шу долалуш хиннача кавказоведа В. Н. Пожидаевс язде бокъо а йолаш яздир «пхьа лохилга шийх мел доахка деррига къиза Iаьдалаш а тIехь, массанел тIех чIоагI а денна, дIаэттад гIалгIашкахьа» яха гIайгIане бакъдар.

Цхьабакъда, революци ялале хьалха а тIехьа а нагахьа мара моттиг нийслацар пхьа буташ. Пхьенаш лехилга докхха социальни зулам долга сакхувш долча халкъо пхьа бита дехар де бахийта наха юкъе эггара чIоагIагIа лоархIам а сийдеш а бола нах хоржар.

Граждански тIом болча хана, Нохч-ГIалгIайченна массайолча оагIорахьара кийчдаь дола белогвардейски доакъош тIалаттача хана, лоаман къахьегама наха юкъерча моастагIалах пайда эца йиш йолча хана, пхьа боаллача наха юкъе машар бар къаьстта лоархIам болаш дар. Цудухьа, большевистски партей, Кънлбаседа Кавказе цо бахкийтача Серго Орджоникидзеси, С. М. Кировси, нохч-гIалгIайченерча халкъий баьччашца Шерипов Асланбекаца, Гикало Николайца, Ахриев ГIапураца цхьана пхьа лахар мел акхеи кхерамен Iаьдал да нахага дIадовзийташ, из сихагIа юстара даккхара тIехьа къовсам лоаттабир.

Советски Iаьдал эттача хьалхарча шерашка кхы а хьинар долашагIа, хадданза дIаболабир пхьа лахара духьалара къовсам. Да воацаш дуккха бераш дита, мар воацаш истий бита, къонгаш боацаш ноаной бита, боахам боацаш дезал бита докхха социальни зулам а дIаяхача замах юхедиса кънза гIулакх а из хиларах тарра, пхьа лахара духьала хадданза къовсам болабир парте а халкъо а.

Цул совгIа, пхьа лахаро хIара шера дуккхача наьха вахар дIахьора, цо массайолча оагIора духьале йора бакъастагIа экономически хьалтаро лакхъяра, зуламе нах, къуй, нах бовхараш, иштта кхыбола зуламхой бебара долча бахьанех цхьа бахьан а дар из, хIана аьлча, чIир даха гIертача сага, е цун гаргарча сага герза кхерама дийнахь а бус а хадданза кIалха латта безаш хиар бахьан долаш, коара арабала а балха баха а йиш йоацаш хулар уж.

Цунца, истоое эггара бехктохкаме йолча хана, халкъа хьалхашка эггара хьалха дерriга наькъаш хьадиллача хана, из ший кхела да а хинна дIаэттача хана, юрта боахаме коллективизаци йолаенначча хана, производственни предприятеши заводаши хьалъеш латтача хана, хIара болхлочун кулгаш эшаш долча хана общественни вахар ший боарамагIа дIагIолга телхадора цо.

Цу дерригне дIадехар керда хьахиннача нохч-гIалгIай литературагара вахара юкъе а дьянна, из ахка, кIиза Iаьдал гучадоаккхаш йола лахха художественни произведенеш кхоллилга. Цу халкъа эггара хьалхалатта сакхетам бола дакъа — нохч-гIалгIай йоазонхой — адамлен духьалара чулоацам бола из сий дайна во гIулакх зуламе хилар дIа ца хьокхаш Iе йиш яцар. Цудухьа, нохч-гIалгIай советски литература хьахиннача юххье пхьа лахара Iадата зулам гучадаккхара хетаь яр гIалгIай советски драматурге ларда Мальсагов Кураза Зоврбика «Пхьа лахар» яха пьеса. Пхьа лахара типични акт а из чIир юкъе йолара бахьанаш а шоаш ма дарра дIахьокхарал совгIа, цу сий дайнача зуламерча гIулакха нахага эгIазал кхайкаяйта вIашtIехьдаьлар цун.

Белгалдаккха деза, цу пьесо вахара дукха ха чулоацаш ца хилар. 1907-ча шера дола а дале 1917-ча шера, вешта аьлча, Сийлахь-йоккха Октябрьски революци ялале хьалхха йисте доал цо хьахьокхаш дола сурт. Ший пьеса керттерча турпалех цаI хорж авторо ший дезала тIалатта къел аттача яккха лаьрхIа, ше арендах ийцача лаьттара йол хьокхаш вола лоаман къе ахархо Муса. Из йол ехка, цох ийцача ачах етт эца лерхIаш вар из.

ВIаьхийча Иналов Шовхалга ше вийта везаш е из ше ве везаш дола гIулакх отт Мусийна хьалхашка. Ше цунга ца вийта, из ве социдус Мусас. Иналов Шовхал вув цо.

Из бахьан долаш паччахьа судо каторжни болх бе безаш итт шу суд ю цунна. Цул тIехьагIа, ийс шу даьлча, Февральски буржуазнодемократически революци а хиле, шийна техача ханал шу хьалха мукъавоал Муса. Цо суд токхача хана воккха хул цун воI Султан. Султана саг а иййха, из цIайоагIача дийнахьа каторгера цIавоагIа цун да Муса а. Дезала шозза дегагIоз хила езаш дар из ди. Къеча сага дегагIоз гаьна яланзар. Нускала тIеххьа коа чудера даь моастагIаша вийнача Султана дакъа.

ГIалгIай советски литература юкъе цу пьеса тIа автора эггара хьалха тешшаме хьахьокх къеча наха даьла къахетамга дог доахилга чIоагIале йоацаш долга. Из пьеса дIайолалуш ший керттера турпал — ахархо Муса, чIоагIа даьлах теша саг хилар хьахьокх Мальсагов Кураза Зоврбика. Хан-ханнахьа ламазаш деш ва Муса, хIара пIаьраска дийнахьа маьждиге вода, кхыметтел ший воI Султан Iарбий дешар дешна вахийтабар цо. Пьеса дIайолалуча хана вайна гу шийна а ший дезала а дала дикадар дарга дог доахаш массаза из хилар. Масала, кхай тIа гIоарал довлцца хала болх а баь цIавеначул тIехьагIа, сарахьа пхьор дуаш, кастта етт а йица, цунца ший дезала вахар аттачахьа далар дог доахаш, Мусас аьлар: «Ший диках доахаргдац вай дала! Даьла новкъосталца вайга кастта еккъа сискал хинна ца Iеш, цхьацца йола хьоаналаш а хургья». Цхьабакъда, цу бус цунна мел хийттар дехар. Мусас цунца ший дезала вахар аттача даккха лерхIаш хинна цаI мара йоаца говр лочкъайир хьал долча Иналов Шовхала.

«Даьлах кхеравенна» ше лочкъаьль говр Иналов Шовхала шийна юхаялларга дог доахаш водча Мусас аьлар: «Далла лайнар хиланза даргдац». Цхьабакъда, Шовхал, цунна говр юха ца яларал совгIа, из ве кийчвенна вар.

Мусас суде йоах: «Со къе саг ва, цхьаннеца къовслургдолаш вац со. Аз дехар ду са хьал дайза а дайзе, ше ма-дарра бокъонца укх деша оаша лоархIам бар. Се къе а баьде а лоамаро хиларах тарра, цхьаь цхьаккха тайпа къовсам хьашт долаш вацар со, къаьстта Иналов Шовхалцара къовсам. Кхыметтел сона а са дезала а багара сискал чIегилг а йоаккхаш, са цаI мара йоаца говр цо лочкъаьлчул тIехьагIа а, цо даьча къоала из бехказа валар а цунгара ковна тоам а эшац сона, са говр юхаял, яхаш дехар деш дукхаза се а ихав со, нах а ахийтаб аз. Сона хац кхы хозагIа мишта дувца деза, хьай дезала багара сискала чIегилг яькхкача сагаца. Цун коа а ваха говр хьая са, аьнна цIаькхазза аз шийга дехар дича, топ бе а елла, со ве хьайзар из.

Се цунга ца вийта кхы де хIама хиланзар са. Даьла ва «теш», се цунга ца вийтар мара кхы са бехк боацаш хилара». Цхьабакъда, цига новкъостал диц дала къеча Мусийна. Вай лакхехьа ма аллара, паччахьа судо каторге яккха, итт шу суд ю цунна.

Цига судахошта лац Муса бакъваь, е из бехке ваь дош нийса къоастадар. Цар хьалххе а цун кхела соцам баьб, алхха формальность хьалкхабар дукъа защита е дош лу цунна. Из ве гIийртача Иналова гаргарча наха санна, паччахьа суд а тешаш а кхаъ бенна эца йиш йоацаш из хилар бахьан долаш, набахта ваха вийзар Мусий.

Каторге ийс шу а даькхха, цIавеначул тIехьагIа: «Хоастам ба хьона, даьла. Юххера а сай воI бIаргаго йиш йолаш, берригаш дийна а могаш а болча цIагIа цIавоалавир Iа со. Хоастам ба далла, сона дага даьллар кхоачаш хилар», — яхаш юха а юха а далла хоастам беш вар Муса. Цунга пхьа боаллача моастагIаша вийнача виIий дакъа коа чу а дахьаш, юха а цо сатийсар сиха дехар.

Цу тайпара, къеча наха даьла къахетамга дог доахаш хилар пайдана доацилга хьахьокх авторэ. Дала цхьанна хIаманца новкъостал дац къеча наха. Цунца авторо дIахьокх даьла новкъосталга догдоахилга пайда боацаш хилар. «Волий хьох из?» — аьнна дагадохийт цо.

Вайна гуш ма хиллара, цу пьеса тIа Мальсагов Зоврбика шийна хьалхашка декхар оттадаьд, къеча лоаман наха юкъе цу хана даьлах тешилга чIоагIа хилар дIахьекха ца Iеш. тIехь-тIехьа цар тешар шеко йолаш долга дIахьокха. Иштта, масала, «Юххера цкъа мукъах шоана бIарахьажа мегаргвацар из даьла. Хетаргахьа, бIаьхий барашкахьа мара къе барашкахьа хьахьожаш вац из, Забрат», — аьнна, Мусий сесагага Каби санна йолча тIехьайисача, баьдева лоаман кхалсаго аларо хьахьокх къаьнарча хьисаперча вахара, къаьстта даьла кьахетамга са тувсара духьалара халкъа уйла хьахулаш йоагIилга.

Цу пьеса тIеххьарча даькъа тIа хьахьехха Каби, ПятIи, иштта кхыбараш санна болча лоаман мугIарерча кхалнаха Февоальски буржуазно-демократически революцин хилара а паччахьа дIаваккхара а хьакъехьа уйла хилар а, дина тулорах сома а дьянна, ший кхела да а хинна. халкъ дIаэт з хилар а белгалдаькхха цу берригача йоазонхоша, шоашта оттадаьлга. Царех бар Муталиев Хьаж-Бийкар, Озиозиев Салман, Ведзижев Ахьмад, Боков Ахьмад, Музаев Нурдин, Мальсагов Ахьмад, иштта кхыбараш. З. К. Мальсаговен И. С. Бадуевен произведенеша докхха новкъостал дир царна, произведене тема харжа а цу тIа бувцаш болча наьха оамалаш гойта а.

Цу темах йолча лакхехьа вай белгалъяьхача нохч-гIалгIай литература произведенешка а хьежа, вай керттера вывод йича, белгалдаккхалов, уж цхьаяраш лакхача художественни боарамах язъяь еце а, дIаяхача замах юхедисача воча гIулакхий идеологи гучайоаккхаш а, пхьа лехаро деш дола доккха зулам хьахьокхаш а, пхьа лахара Iадат советски кердача хьалашка тIаэца йиш йоаца юкъерча бIаьшерий дина догма ларде уйла во гIулакх хилар а мугIарерча лоаман нахага дIахайташ хилар.

Абу МАЛЬСАГОВ.

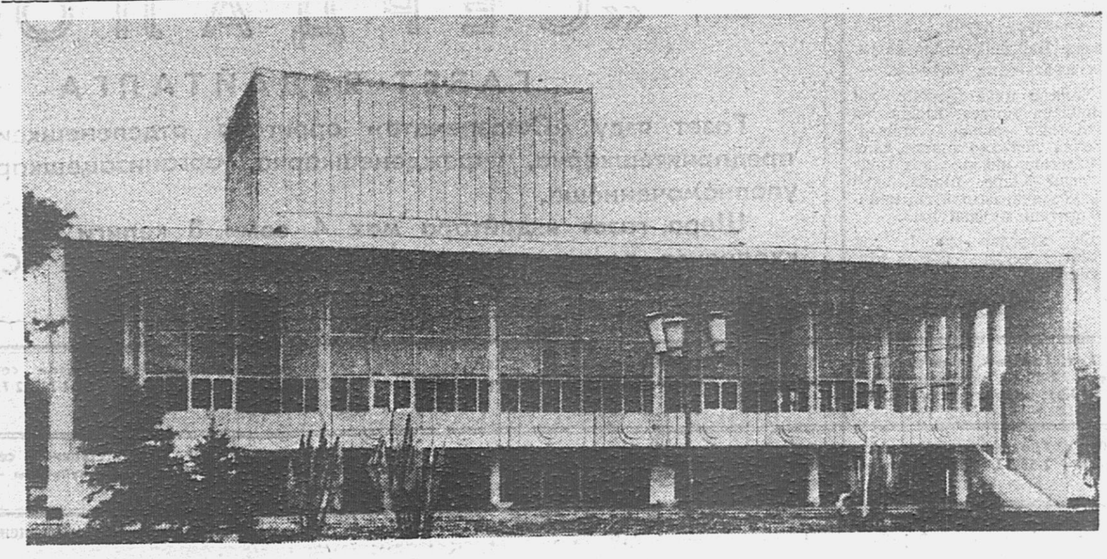

ГРОЗНЫЙ ТАХАН

СУРТА ТIА: республикански театрально-концертни зал.

Р. АУШЕВА сурт.

АБХАЗСКИ АССР. Пицунда курорте хІанз сезон я. Мехка массе мнІнгашкареи доазол дехьареи баьхка эзараш бола хьаьший ба дика кийчъяьча пансионаташкеи салоІача цІеношкеи салоІаш.

СУРТА ТІА: Пицундски пляже дукха нах ба.

И. ДАВИТАШВИЛЕ сурт. (ТАСС).

Модз дуъа мозий

Уж нах массе а хана вайна юкъе ба, цудухьа тІехьтІехьагІа уж кІезигагІа зувш да вай, бакъда, уж-м раьза бац шоаш ца зувш хилара. Цар цхьацца говзал а лелаю шоашта теркам дукхагІа тІаувза гІерташ. Со бувца воалараш ба сагІадехаргаш.

Ди-юккъа зувш ба вай хиннар а хургдар а «ховш» бола цыганкаш, «мохк аьга бохамаш деха» лела тайнтайпарча бесса халаташ дувха Юкъерча Азера нах. «Кисара бохча дІадаькхха цІабаха ахча доацаш бисараш». Ховш да вайна цар бувцараш оапаш болга, хІаьта а дагахьа дела а деле сом-эпаз дІакховдаду вай царна. ДухкагІболчарна ховш дац «сезонах» цар дукхха ахча гулделга, ишшта леларах бокъонца йола дика пайда боала «професси» а яь уж лелалга.

Тайп-тайпара ба сагІадехараш: къона, къаьна, кхалнах, маІанах, ишшта бІарча группаш а. Тайп-тайпара ба цар бувца оапаш а.

Укх аьхки Назранерча автовокзале Орджоникидзе рейсах лелача автобуса чуваьлар 27—30 шу даьнна хила мегаш вола зІамига саг. Цунца яр Іаьржа йовлакх туллаш зІамига кхалсаг.

— Хьамсара новкъостий, — аьлар зІамигача саго, цунцара кхалсар бІаргех Іоуха хий дІадоахаш латтар, — укхаза Карабулаке маьре а ена, яхаш яр тха нана. Украинера из йолча хьоашалгІа даьхкадар тхо. Самардийнахьа веха а волаш чу венача наьна-маро тха нана йийнай. Из лаьца воал, тхога милице кхоана садовлехьа дакъа дІахьо йоах. Тхой нана мишта цІахьоргьа ховш дац тхо. Укхаза вІалла вовзаш а гаргара а саг вац тха. Шоашта могача тайпара гІо де тхона.

Духхьал цу кхалсага тІехьа белхача кхаьчабар автобусачу багІа истий. Цар дувцар бакъ хинна даларе, пачхахьалкхено эша гІо дергдолга а нах ишшта халача хьале оттабергоацалга а кхетаде ловраш дукха бацар. Раьза боацаш бІарахьежар нах цу аферисташта ахча ца деннача шин-кхаь сага.

ВІалла «фаьлгаш» ца дувцаш а духхьал кулг дІакховдадаь «даьла духьа сагІа да» яхаш массехк саг ва цу автовокзале лелаш. Юхь тІара массарешта бовзаш ба уж, бакъда, фу нах ба уж, лелаер киловзал йий-хьоІ аьнна царга хоатташ саг вац.

Назране бахача наха дика вовза хургва гІадж а лувзаш зІамигача кІаьнка балам а лаьца сагІа дехаш лела воккха саг. Сона бІарга а гуш, «Универсам» тика хьалхашка лаьттача «Жигули» яхача машена багажникачу гІадж дІа чу а кхесса машин лехкаш дІавахар из цхьан сайрийна.

Нахаца къиза хила, мискачоа гІо ма де ала гІертац со. Геттара бакъахьа да берчакх а даьнна, шоаш болча хьоашалгІа баьхкача дуккхача наха боагГача бесса сакъердам балара а, царга салаІийтара а.

Вай лакхе белгалъяьха мероприятеш ярал совгІа, республикера а, ишшта кхы арахьара а хьаьший тІанйбу цар. Масала, дукха ха йоаццаш Нохч - ГІалгІай заслуженни артисткас Дадашева Тамарас, къона илли алархочо Албаков Амира а культура ЦІагІа концерт делар. БІайхача безамца тІанйцар уж гулбеннараша. Цу сарахьа маьлхара хьавена хийла да, дог гІоздаьнна чувахар. Цкъа мо дуккхаса наха салоІам беш концерташ деннад укхаза вайна массанена а дика бовзаш а безаш а болча артисткас Евлоева Раяси иллиалархочо Шадыжев Абубакареи.

ДІаьхдаь тІоараш а детташ, дегІара тІанйцар юртарча наха «Асса», «Таргим», яха ансамблеш, ишшта вай мехка цІихеза вола бозбуач Роман Моргошвили.

Культура ЦІагІа дІайихьар интернационални вІашагІкхетара сайре. Цига дакъа лоацаш хилар Къулбаседа-ХІирий АССР «Горец» яха ансамбль. Цу сайрийна къаьстта беза хьаьший хиннарех бар МГУ студентка йола индианка Рама, интернационалисташ - бІухой, тІема а, парте а, къахьегама а ветеранаш. ЧІоагІа наьха теркам тІабодаш къамаьл дир тІема а кІахьегама а ветерана Имагожева. Зале гулбеннаршта, къаьстта призывникашта, боккха лоархІам болаш, пайдане дар интернационалистапа - бІухоша дийцараш. Кагирхошта а, юртарча дукккха къахьегамхошта а ханнахьа йицлургйоацаш чІоагІа сакъердаме чакхъяьлар из сайре.

ТІехьара ала безам ба, уж тайпара сайренаш ма хуллаа дукхагІа дІаккуьхьаш хилча, цох хьаболаа пайда боккха болга. Сона хетачогІа, цох дика кхеташ ба культура цІен кулгалхой шоаш а.

А. САЙРАЛИЕВА.

ПАЙДАНЕ САЙРЕНАШ

Гуш ма-хиллара. Іалаьмате боккха теркам тІабахийтаб вай парте а правительствас а юрташкарча кагирхошка шоай мукъа йола ха сакъердаме а пайдане а дІакхахьийтара. Цунна тешал ду цу хьакъехьа укх тІехьарча шерашка цар тІанйдаьча соцамаша.

ТІаккха мишта вІашТІехьбаьккхаб из болх вай республика юрташка?

Белгалдаккха безам ба Экажкъонгий-Юрта из болх дика вІашТІехьбаьккха дІахьош хилар. ДІадахача шера цу юрта культура ЦІа хьалдар Сийлахь — боккхача Октябра 70 шу дизарца дувзаденна дар. КІезига сатийсадацар юртарча боккхача а а кагийча а дукҳача наха цу денга. Юххера из хьатІа а кхаьчар.

Культура ЦІагІа чуйоагІаш я библиотека, видеосалон, кинозал, ишшта мехкарашта тайп-тайпара говзалаш Іомае таро а я укхаза: ло баккха, хІамаш тега, ишшта кхыдараш а.

Могушков Ахьмада кулгалдеш я халкъа инструментий а халхара а ансамблаш.

ХІара денна хІана яц аьнна, боахама кулгалхошеи юртсовета депутаташеи кагирхошца дІакхухь «Герга истол», «Хаттараши — жопаши», «ДикагІа вола артист» яха сайренаш. Цу сайренаша боккха пайда лу юртарча кагирхошта.

Цу тайпара аргІанарча цхьан сайрене гулбеннараш чІоагІа цецбаьхар, вІалла дага а доацаш, цу юрта вахача зІамигача саго Сапралиев Къурейша. Іалаьмате боккха сакъердам хилар царна цо гитараца а пианинаца а лийкхача ащарехи иллеехи. Шоашта къаьгга из бІаргадайнадецаре, цох тешаргбоацараш а бар царна юкъе.

Культура ЦІено болх дІаболабаь дукха яц, цхьабакъда, кІезига дац цу ЦІен коллектива карагІдаьнараш. Ший болх дукха а безаш, цох ваша а вашаш волча культура ЦІен директора Могушков Ахьмада низ, хьнар кходац къахьегама ди

ХАЛКЪА ЭШАЧА ТОВАРИЙ ВЫСТАВКА

Нохч - ГІалгІай АССР Министрий Совета промышленни отдело вІашТІехьяькха халкъа эшача товарий выставка хилар укх деношка город Грозне. Выставке дакъа лоацаш яр Нохч-ГІалгІай АССР Роспромторга а Роспродторга а ерриг оптови предприятеш. Нохч - ГІалгІай Респотребсоюза кооперативни промышленноста комбинат, бытовой гІулакхаш ду Назрановски районни производственни управлени, Наурски, Советски, Сунженски, Урус-Мартановски райбыткомбинаташ.

Къаьстта дикалца белгалдаьннадар Назрановски трикотажни фабрико арахийца товараш: дегІа тІа товш а модни а хьаяь футболкаш, майкаш, чухьа дувха барзкъаш. «Силуэт» яхача производственни, текстильно-галантерейни объединене арахийца хоза эздий тийга кхалнаьха кочамаш а яр цига. Ишшта цига дар Грозненски швейбыта объединене арахийца берий хоза пазата барзкъаш.

Грозненски кога гІирс беча фабрико арахийца наьха безам тІагІоргболаш хоза кхалнаьха а маІача наьха а тайп-тайпара кога гІирс бар цига. Арахьара тІакхихьа цига хинна берий хоза ловзограш вайцига хьаергъящархогІ, аьнна хеташ хьахьекхаяр выставка вІашТІехьъяькхараша.

ЧІоагІа теркам тІаозаш дар врача хІамаца догамаш деш Советски района мехлесхозо арахийца дачни нстола дитанд а.

Сунженски райбыткомбината выставке оттаяьй дукха макромэ: шин» тайпара шторашт, абажураш, салфеткаш, зІамига кІувсаш, зизаш чуувттаду хІамаш.

Выставкага хьожарашта чІоагІа безаме хет Дубай-Юртарча керамика фабрико арахийца вазаш а ишшта кхыйола пхьегІаш а. Цу пхьегІий маьхаш лакха дац.

Выставкана ледара кийчо яьй цхьаццайолча районаша — Малгобески, Надтеречни, Веденски, Гудермесски.

Теша лов цу выставко товараш дикагІа арахецара гІо дерг хиларах.

Ф. ГАЗДИЕВА.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙЙИ!

НГІАССР жилищно-коммунальни боахама Министерства базе г. Грознерча № 21 йолча юкъерча профтехучнлища юкъера дешар чакхдаккха а балха специальность Іомае а безамбараш 1988—89 дешара шера деша дІаэп ер специальносташ караерзае:

— электросварщик,
— автомобилашта ремонт яра вола слесарь,
— электрооборудованена гІулакх дара а ремонт яра а вола электромонтер,
— слесарь-сантехник,
— электропередачай линешта ремонт яра вола электромонтер.
— тІахьожама-бустама приборий а автоматизаце а слесарь.
— энергетически яьшта вола машинист,
— спецводоочистка оператор (лаборант),
— зизаш леладер-декоратор-мастер,
— озеленитель,
— трамвая водитель,
— троллейбуса водитель,
— городской электротранспорта контактни сета ремонт яра вола электромонтер,
— наькъаш дехкача машиний машинист,
— бытови машинаш а прибораш а тоаяра вола слесарь,
— котельни установкашта ремонт яра вола слесарь.

Деша хьех 8—10 класс яькхха бола кагий нахи мехкарийи, 10 класс а яькхха дешаш бараша 30 сом стипенди йидергда, 8 класса яькхха дешаш бараш паччахьалкхено Іалашбергба (даарца, барзкъаца, общежитеца).

Производственни практика йолча хана дешархошта предприятешка болх беш даькхкачох 50 процент дІалургда.

Предметни кружокашка, технически кхоллама кружокашка, спортивни секцешка, художественни самодеятельносте дакъа лаца безам баршта из таро йолаш я.

Училише библиотекаца, читальни, спортивни залашца, клубаца, киноца, столовеца, буфетаца Іалашъяь йола хІанзарча тайпара хьаяь 600 моттиг йола общежити я.

ТІехдика училище чакхъяькхкхаршта мехка техникумашка, вузашка деша оттара льготаш лу.

Училише дешара ха: 8 класса базе — 3 шу, 10 класса базе — 1 шу.

Училише чакхъяькхкхаршта хержача профессех 3, 4, 5 разряд а, ишшта цунна гарга е ювзалуш йола професси а Іомаю.

Училише деша отташ цун директора цІерагІа заявлени яла еза, шийца ер документаш а долаш (аттестат е тешал, 286 формагІа йола медицински справка, деша ваьгІачара характеристика), 3х4 см бустам, бола диъ сурт.

Училища адрес: г. Грозный, 29, Леонова ул. 77. «Центральни рынок — поселок Мичурина» маршрутагІа лелача № 27 йолча автобусаца тІехьарча остановке кхаччалца дІаваха веза.

Телефон: 3-31-80.

Приемни комиссе кІиранденгара дІанйккхача хІара дийнахьа 8 сахьат даьлча денз 16.00 сахьат даллалца болх бу.

Деша дувла!

Республике эггара къаьнагІъярех йолча Советски Союза Турпала Николай Демина цІерагІарча № 2 йолча Грозненски юкъерча профессионально-технически училищес деша хьех кагий нахи мехкарийи.

8 класс яькххараш 4 шера деша укх специальностегІа балха говзалаш Іомае:

1. **Операторш-лаборанташ.**
2. **ЭВМ электромеханикаш.**
3. **Сварщикаш-слесараш.**
4. **Столяраш (художественни мебель).**
5. **Электромонтераш.**

10 класс яькххараш 10 бетта Іомалургболаш

1. **Технологически установкаш операторш.**
2. **Прибористаш.**
3. **Столяраш.**
4. **Электромонтераш.**
5. **Сварщикаш-слесараш.**
6. **Химически анализа лаборанташ.**
7. **Операторш.**

Деша хьаийца 8 класс яькххараш паччахьалкхено Іалашбу. Деша хьанйцача 10 класс яькххаршта 36—72 сом стипенди лургда.

Предприятешка практике болча хана балхах доагІача алапех кхы тІа 50 процент а лургда.

Кхычахьара баьхкаршта общежити я.

Дийшабаьннаршта юкъера образовани хилара диплом лу квалификационни разряд йола професи тІа а язъяь, республика предприятешка, «Грознефтеоргсинтез» объединене заводашка балха хьожабу.

Геттара дика дешаш училище чакхъяькхкхарех 10 процент вузашка дешабохийт.

Училище болх беш я художественни самодеятельноста, технически творчества кружокаш, спортивни секцеш.

Приемни комиссе болх бу кІиранденгара дІанйккхача хІара дийнахьа 8 сахьат даьлча денз 16.00 сахьат даллалца.

Училища адрес: г. Грозный, Индустриальни улица, 10. Телефонаш: 6-48-15, 6-48-18, 6-34-29.

Училище ва йиш я трамвайшца №№ 2, 5, 7, «Пожарка» яхача кхаччалца.

ТЕЛЕВИДЕНИ

20 СЕНТЯБРЬ, ШИНАРА
I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — «История войны по Брайлю», «Фронтовой хроника тІара цІи» яхача документальни фильмай премьера.
8.55 — 24 ахканара Олимпийски ловзараш. Хила кхоссавалар. Гандбол. Маіа н а х. СССР сборни — Югославе сборни. Бокс. Сеулера передача.
12.30, 16.30 — Керда хоамаш.
16.45 — ЗІамига концерт.
17.00 — Экономически знамей лард. «Телезво» яха журнал.
17.30 — «КІайча наІара тІехьашка». Документ а л ь н и фильм.
18.25 — «Йиіиг цирке». Мультфильм.
18.45 — Тахан дунен тІа.
19.00 — 24 ахканара Олимпийски ловзараш. Классически кІалтохаргах латар. Велоспорт. Сеулера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — 24 ахканара Олимпийски ловзараш. Спортивни гимнастика. Сеулера передача. Перерываіа (23.45) — Тахан дунен тІа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Машинех кердараш». Іилма - поп у л я р ни фильм.
8.35, 9.35 — Дезала вахара этикем психологин. 9 класс. Вводни программа.
9.05 — Французски мотт. Мотт Іомабара 1 шу.
10.05 — СПТУ дешархошта. Эстетически кхетам.
10.35, 11.35 — Географи. 6 класс. Лаьттара Іалам тайп-тайпара да.
11.05 — Французски мотт. Мотт Іомабара 2 шу.
12.05 — «Юххье денз дІаволале». Художественни фильм.
13.15 — «Кхийнараш берашн», «А, Б, В, Г, Д, со», «Со болхло хургва» яхача телевизионни документальни фильмай премьераш.
13.55, 23.05 — Керда хоамаш.
16.30 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
16.35 — Музыка урокаш. Телефильм.
16.45 — Концерт.
17.30 — Хьа горизонташ.
18.00 — Парторганизацешка— отчеташ хоржамашн.
18.20 — «Гражданскн оборона», Баха нах лорабара — хІара дийнахьа теркам.
19.05 — «Нохч - ГІалгІайче». Информационни программа.
19.20 — «Наьна мотт — дукнен сердал». Укх шера 7 сентябре хиннар шозлагІа (гІалгІай меттала).
19.50 — Мультфильм.
20.00 — «Коза ца хилча йиш яц сага дов». Илли оал Новосельцева Таиіс.
20.25 — «Іалоіача сахьаташка». Укх шера 31 августе хиннар шозлагІа.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожентор.
21.50 — Союзни республикай студей фильмаш. «Бертий кІоаг». Художественни фильм. 1 серн.
23.15 — 24 ахканара Олимпийски ловзараш. Сеулера передача.

21 СЕНТЯБРЬ, КХАЬРА
I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
6.35 — «Гугуце», «Гугуце парта» яха мультфильмаш.
8.35 — Сага институт. Сага физически таронех.
9.55 — 24 ахканара Олимпийски ловзараш. Нек дар. Велоспорт. Сеулера передача.
12.20, 16.30 — Керда хоамаш.
16.40 — Телевидене Таджикски студе программа.
17.30 — «Санъердаме селаІадь. Документальни фильмаш.
18.00 — Кхийнаршта дола мультфильмаш.
18.15 — Вай беш.
18.45 — Тахан дунен тІа.
19.00 — 24 ахканара Олимпийски ловзараш. Классически кІалтохарах латар. Бокс. Сеулера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — 24 ахканара Олимпийски ловзараш. Еза йола атлетика. Гимнастика. Сеулера передача. Перерываіа (23.45) — Тахан дунен тІа.

II ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.15 — «По образу и подобию». Іилма - п о п у л я р н и фильм.
8.35, 9.35 — Информатикаи вычислительни техникан лардаш. 10 класс. Алгоритмаш плюс робот.
9.05 — Немецки мотт. Мотт Іомабара 1 шу.
10.05 — СПТУ дешархошта. Ф. М. Достоевский. «Преступление и наказание».
10.35, 11.35 — Физика. 6 класс. Моаршал да хьога, физика.
11.05 — Немецки мотт. Мотт Іомабара 2 шу.
12.05 — «Бертий кІоаг». Художественни фильм. 1 серн.
13.20 — «Городаши шерашн», «Где зимует лето», «Херсон» яха документальни фильмаш.
14.00, 22.55 — Керда хоамаш.
16.10 — «Брянские игрушки». Фильм-концерт.
16.40 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
16.45 — «Почему буксует РАФ», «Великие Луки». Телефильм.
17.20 — 24 ахканара Олимпийски ловзараш. Бокс. Сеулера передача.
19.05 — «Нохч - ГІалгІайче». Информационни программа.
19.20 — «Писатели хан». Писателий Нохч - ГІалгІай Союза художественни литература пропаганда бюро балхах (нохчий меттала).
19.30 — Экран кагирхошта.
20.00 — «Спокойной ночи, малыши!». «Ласточки», Мультипликационни фильм. (ЧССР).
20.15 — Спортивни вахар.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — Союзни республикай студей фильмаш. «Бертий кІоаг». Художественни фильм. 2 серн.
23.05 — 24 ахканара Олимпийски ловзараш. Фехтовани. Сеулера передача.

«СЕРДАЛО» ГАЗЕТА РЕДАКЦЕ БАЛХА ХЬЕХ МАШИНИСТКА. БЕТТА АЛАПИ — 120 СОМ. БОЛХ БЕ ЛОВЧО ХОАМ БЕ РЕДАКЦЕ. (ТЕЛЕФОН 2-84-68).

РАДИО

20 СЕНТЯБРЬ, ШИНАРА

7.45 — 8.00 — Мукъамаш. «Сельские зори». Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — 9.00 — Нохч-ГІалгІай музыка концерт.
9.15 — «Предприяте гІонна бола боахам» (гІалгІай меттала).
9.50 — 10.00 — Дуне цхьаь кІиргІа (нохчий меттала).
15.15 — 15.30 — «Коммунисташ авангарде» (гІалгІай меттала).
15.30 — 15.35 — Музыка (гІалгІай меттала).
16.00 — Передачай программа.
16.01 — 17.00 — Эстрадим музыка концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Объявленеш.

21 СЕНТЯБРЬ КХАЬРА

7.45 — 8.00 — Мукъамаш. «Юртара вахар» (нохчий меттала). Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — 9.00 — Илли доакхар Дагаев Валид ва.
11.15 — «Болхлочоа хетар» (гІалгІай меттала).
11.30 — «Вай декхар». Г. Гагиева поэма. Радиоладугіархой дехарагІа шозлагІа ю передача. (гІалгІай меттала).
15.15 — 15.35 — «Ца малар — вахара боарам».
16.00 — 17.00 — Концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 — Объявленеш.

22 СЕНТЯБРЬ ЕРА

7.45 — Мукъамаш. «Ускорение с торможением». Хаотт«м.
7.57 — 8.00 — Передачай программа.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.27 — Передачай программа.
8.30 — Литературни Нохч-ГІалгІайче (нохчий меттала).
8.55 — 9.00 — Реклама.
11.15 — «Къахьегама йоахача доходашта — нижъ бехка» (нохчий меттала).
11.30 — «Лостам — бухсоццаш хьахулачунгахьа».
11.45 — 12.00 — «Ханал хьалхабаьннараш» (гІалгІам меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Илли а дешаш а шоана, хьамсара къахьегамхой!» (гІалгІай меттала).
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Объявленеш.
18.40 — «Вахари дим» яха радиожурнал (гІалгІам меттала).
18.55 — 19.00 — Музыка.

23 СЕНТЯБРЬ, ПІЬАРАСКА

7.45 — 8.00 — Мукъамаш. «Сельские зори». Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.25 — Передачай программа.
8.30 — «Дог айдеш дола йолзонхочун дош» (нохчий меттала).
8.50 — 9.00 — Музыка.
11.15 — 12.00 — Димаев Іумара кхоллам. Кхоалагіа передача. «Тіехьара аннордаш».
17.15 — Передачай программа. Хаоттам.
17.16 — «Перестройка: гІулакхаш проблемаш» (гІалгІай меттала).
17.31 — «ЦІе снйгаш» (гІалгІай меттала).
17.46 — Доттагілен концерт.
18.00 — Керда хоамаш.
18.30 — Объявленеш.
18.40 — 19.00 — «Анонс».

24 СЕНТЯБРЬ ШОАТТА

7.35 — Мукъамаш. «Юртара вахар» (нохчий меттала).
7.50 — Передачай программа.
7.55 — 8.00 — Объявленеш. Хаоттам.
8.15 — Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 — «Партийни собранн — кхетам балара школа». (нохчий меттала).
10.40 — Радиоладугіархой хаттараша жоп лу НГІАССР чурча гІулакхий министра заместителя А. Ф. Зайцева.
11.00 — «Школьни клобус».
11.30 — 12.00 — «Іаламн вайн». Шоллагіа передача.
12.30 — «Салалара минуташ». Литературно-музыкальни композици. (нохчий меттала).
12.50 — 13.15 — «Илли» яхача фольклорни ансамбля концерт.
15.15 — 15.50 — «Хьадоладеннача моттиге денз вай деношка хьанхаччалца».
16.00 — «Бригадни подряд болх беш я» (нохчий меттала).
16.15 — 17.00 — «Зори Кавказа» яха радиожурнал.
18.30 — 19.00 — «Музыкальни почта».

25 СЕНТЯБРЬ, КИРАНДИ

7.15 — Мукъамаш. Республикански газетий обзор.
7.25 — 7.30 — Передачай программа. Хаоттам.
8.15 — 9.00 — Оаха ловца боаккх шоана.
11.20 — 12.00 — Машинашъеранта дола концерт.
16.00 — Микрофона хьалхашкара театр.
16.30 — «Къона тІехьа» (нохчий меттала).
16.45 — 17.00 — ГІумкий мукъамаш.
18.00 — 19.00 — «Ялляца доттагІал дараша» яха концерт.

Хьаьтисал

Тахан республике гІоллеи Грозней хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара секунде 3—8 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 16—21, Грозне 19—21 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, цхьайолча моттигашка догІа а делхаш, тайп-тайпарча сагІонашкахьара секунде 3—7 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 7—12, дийнахьа 15—20 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанця.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковски, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктохама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-53-12, промышленностен транспортен — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-37-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

СФ02262. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3090.

ХЬАМСАРА НОВКЪОСТИЙ!
ДІАДОЛАДЕННАД 1989 ШЕРА
«СЕРДАЛО»
ГАЗЕТ ЯЗДАЙТАЛГА

Газет язду «Союзпечата» ерригача отделенешкеи агентствашкеи, предприятешкарча, учрежденешкарча, организацешкарча общественни уполномоченнеша.

Шера газет яздайтара мах 4 соми 8 кепиги ба. Из кхо ца деш, кхоаненга дехкаш тІехьа а ца доахаш, ханнахьа «Сердало» яздайта шоашта!

Газет арадувлшинареи, ереи, шоаттеи деношка